

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce
Turkmenistán v mezinárodních vztazích
Lenka Havránková

Plzeň 2020

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická
Katedra politologie a mezinárodních vztahů
Studijní program Mezinárodní vztahy – teritoriální studia
Studijní obor Mezinárodní vztahy a východoevropská studia

Bakalářská práce
Turkmenistán v mezinárodních vztazích
Lenka Havránková

Vedoucí práce:

PhDr. David Šanc, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, květen 2020

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Davidu Šancovi, Ph.D. za jeho čas, pomoc a rady, které mi věnoval při zpracování mé práce.

Obsah

Úvod.....	6
1 Počátky samostatné zahraniční politiky.....	10
1. 1 Počátky bilaterální diplomacie a role Kulieva.....	11
2 Neutralita.....	12
2. 1 Důvody pro vyhlášení neutrality i její zachování do budoucna.....	14
2. 2 Ústavní zákon o trvalé neutralitě Turkmenistánu.....	16
3 Nerostné bohatství.....	19
4 Porovnání vlády Nijazova a Berdymuhamedova.....	21
5 Vztahy s Ruskou federací.....	24
6 Vztahy s Čínou.....	27
7 Vztahy se Spojenými státy americkými.....	29
8 Vztahy s Tureckem.....	31
9 Vztahy s Íránem.....	33
10 Vztahy s Afghánistánem.....	34
11 Vztahy s dalšími středoasijskými státy a Společenstvím nezávislých států.....	36
12 Problematika Kaspického moře.....	38
Závěr.....	40
Seznam zdrojů.....	43
Resumé.....	55
Přílohy.....	56

Úvod

Turkmenistán je středoasijským státem, který získal nezávislost na Sovětském svazu v říjnu 1991. Již několik let po osamostatnění se však stal zemí izolovanou a krajně autoritářskou, kde postava prezidenta určuje a výrazně ovlivňuje i aspekty každodenního života jejích obyvatel. Tento stát je v mezinárodním prostoru velmi specifický, ale jeho bližší studování je velmi náročné, právě kvůli již zmíněné uzavřenosti před globální společností. V této práci se budu zabývat zahraniční politikou Turkmenistánu od jeho vzniku v roce 1991 do současnosti. Důležitým milníkem pro působení Turkmenistánu na mezinárodní scéně bylo, když Valné shromáždění OSN oficiálně uznalo neutralitu Turkmenistánu v roce 1995. Od té doby je tzv. pozitivní neutralita, která je také součástí ústavy tohoto státu, chápána jako základní kámen turkmenské zahraniční politiky. Umožňuje navazovat obchodní vztahy v podstatě s jakýmkoli jiným státem a zároveň má fungovat jako garance bezpečí v případě regionálních, nebo dokonce globálních konfliktů.

Téma Turkmenistán v mezinárodních vztazích jsem si zvolila z toho důvodu, že mi připadá velice zajímavé. Například proto, že se jedná o oficiálně neutrální, ale zároveň autoritářskou zemi, která disponuje obrovským nerostným bohatstvím. Je tedy možné, že si elita státu chtěla pouze zajistit výhodnou pozici pro obchod se zahraničím, nebo za přijetím neutrality stojí také vnitropolitické důvody? Například to, že se ostatní státy a mezinárodní organizace nebudou vměšovat do vnitřních záležitostí státu? A skutečně Turkmenistán neutralitu dodržuje, či se jen za neutrální stát vydává, jelikož je to pro něj z výše uvedených důvodů výhodnější? Jaké státy patří mezi nejvýznamnější partnery této země a v jakých oblastech spolupracují?

Cílem mé práce je určit základní charakteristické znaky turkmenské zahraniční politiky, jaké má tato politika cíle a čím je ovlivňována. Mým druhým cílem bude zjistit, zda Turkmenistán skutečně jedná v souladu se svou deklarovanou neutralitou. Toho se budu snažit dosáhnout pomocí analýzy již zmiňované turkmenské ústavy či jiných oficiálních dokumentů a odborných statí,

které následně porovná s reálným vystupováním státu v mezinárodním systému i směrem dovnitř, tedy vůči jeho občanům.

V první polovině své práce se zaměřím hlavně na samotný Turkmenistán. V první kapitole se budu soustředit na počátky turkmenské zahraniční politiky po rozpadu Sovětského svazu. V této kapitole se budu snažit zachytit také počátek proměny státu v autoritářský režim. Druhá kapitola se bude věnovat neutralitě. Tedy cestě k získání tohoto statusu na domácí i zahraniční scéně. Také bych v této části ráda představila práva a povinnosti, které z tohoto postoje vyplývají. Ve třetí kapitole bych chtěla představit další významnou součást turkmenské politiky, a to její nerostné bohatství. Následně bych se chtěla věnovat porovnání režimů bývalého prezidenta Saparmurata Nijazova a současného prezidenta Gurbanguly Berdymuhamedova jak v zahraniční politice, tak v politice domácí. Tedy jestli Turkmenistán pokračuje ve stopách Turkmenbašihov, či jestli ho Berdymuhamedov směřuje jinam.

V druhé polovině své práce se již budu věnovat vztahům Turkmenistánu s konkrétními zeměmi a jak se tyto vztahy vyvíjejí až do současnosti. Zvolila jsem si především globální a regionální mocnosti, které mají v regionu, či konkrétně v Turkmenistánu, určité zájmy. Také jsem vybrala státy, se kterými Turkmenistán udržuje významnou míru spolupráce nebo jsou pro něj strategicky důležitým partnerem. Prvním z těchto států bude Ruská federace. Ta má s většinou postsovětských zemí tradičně vztahy kladné, přesto však často dochází k cílenému vměšování do záležitostí těchto zemí. Následně se zaměřím na Čínu, která si svůj vliv chce rozšířit v celé oblasti Střední Asie, a to zvláště díky obrovským zásobám nerostných surovin, které se v tomto regionu nacházejí. Dále se budu věnovat vztahům Turkmenistánu a Spojených států amerických, které byly navázány, stejně jako v případě dalších středoasijských zemí, v roce 1992. Hlavními oblastmi, ve kterých tyto státy spolupracují, jsou zajištění bezpečnosti především v pohraničních oblastech a také vzdělávání obyvatelstva. Poté bude následovat analýza vztahů s Tureckem, se kterým země sdílí společnou historii, náboženství i kulturu a diplomatické vztahy s ním byly navázány téměř okamžitě po vzniku

samostatného turkmenského státu. Pátým státem, u kterého budu poukazovat hlavně na obchod s nerostným bohatstvím, je Írán. Dalším státem, jehož vztahy s Turkmenistánem budu analyzovat, bude Afghánistán. Na mezinárodním poli není tato země většinou vnímána nijak pozitivně a výrazně ovlivňuje také svůj sousedící stát. Možná navzdory očekáváním však mezi nimi existuje spolupráce, která má pak své výsledky nejen v boji proti chudobě v obou státech, ale také má za cíl snížit míru radikalismu, extremismu i terorismu. V následující kapitole této práce jsem se rozhodla se také věnovat podobě vztahů Turkmenistánu s dalšími středoasijskými zeměmi. Zaměřím se na jejich regionální spolupráci i na Organizaci nezávislých států. Poslední kapitola bude o problematice rozdělení Kaspického moře.

V závěru se již budu věnovat tomu, zda se mi podařilo naplnit cíl mé bakalářské práce a identifikovat charakteristické znaky turkmenské zahraniční politiky, její cíle i determinanty. Dále se v této části budu také zajímat o skutečnou podobu neutrality země, tedy zda se mi podaří na základě ověřitelných faktů dokázat, že Turkmenistán skutečně je, či není neutrální zemí. Také bych zde ráda představila náměty pro budoucí výzkum týkající se tohoto státu a jeho působení na mezinárodní scéně.

Turkmenistán je jednou z nejizolovanějších zemí na světě a tamní režim značně omezuje nejen základní lidská práva, ale také například svobodu slova. Data a informace, které opustí území státu, jsou často upravené ve prospěch režimu, proto by bylo velice složité dokázat jejich důvěryhodnost. Primárním zdrojem především pro první část mé bakalářské práce bude tedy kniha od autora jménem Luca Anceschi s názvem Turkmenistan's Foreign Policy, která je první a také asi nejznámější knihou věnující se tématu turkmenské zahraniční politiky. Dalším významným zdrojem pro tuto část bude také například text od Annette Bohr s názvem Turkmenistan: Power, Politics and Petro-Authoritarianism z roku 2016, který představuje komplexní náhled do turkmenské domácí, ale také zahraniční politiky, ekonomiky i společnosti. Pro druhou část, tedy pro analýzu současných vztahů s konkrétními zeměmi a nynější uplatňování neutrality a

využívání obchodu s nerostným bohatstvím či strategické polohy státu, budu využívat oficiálních informací na webových stránkách jednotlivých ministerstev zahraničních věcí i odborných článků, jež se podobou daných vztahů zaobírají. Zároveň v této části budu využívat důvěryhodných zpravodajských webů pro získání informací o aktuálnějších událostech.

Má bakalářská práce by ve výsledku měla představovat ucelený odborný text týkající se konceptu turkmenské zahraniční politiky a aktivit tohoto státu na mezinárodním poli od počátku vytváření politik nezávislých na Sovětském svazu až do současnosti. Po jejím přečtení by měl čtenář chápat ty nejdůležitější souvislosti, které nadále ovlivňují pozici Turkmenistánu v mezinárodním systému. Součástí toho také je, aby si čtenář odnesl alespoň základní informace o režimu této země a jeho nejvyšších představitelích, kteří její podobu utvářejí. V ideálním případě by tato práce měla podnítit čtenáře k dalšímu zájmu o tento pozoruhodný středoasijský stát.

1. Počátky samostatné zahraniční politiky

Středoasijské státy, které získaly nezávislost rozpadem Sovětského svazu, čelily z počátku podobným problémům. Neexistence demokratických institucí, nutnost získat si své místo v mezinárodním systému i na světovém trhu, nestabilita, která region oslabovala a zároveň nebezpečí, které představoval především terorismus a obchod s drogami, které do regionu proudily především z Afghánistánu. Jedním z dalších společných znaků byla snaha zbavit se statusu periferie, tedy oblasti závislé na centru, konkrétně na Ruské federaci a stát se jejím rovnocenným partnerem ve všech směrech. Je však zřejmé, že Rusko nikdy o pozici lídra v regionu nepřišlo a pozici centra si tedy v určité podobě uchovává dodnes (Anceschi 2015: 16).

Turkmenistán po svém osamostatnění zvolil zahraniční politiku podobnou jiným státům v regionu. Geografická poloha státu viz příloha č. 1. Významnou osobností byl v této době ministr zahraničí Avdy Ovezovich Kuliev, který tento post zastával v krátkém období mezi lednem a srpnem 1992. Pro tuto etapu bylo charakteristické navazování nejen bilaterálních, ale také multilaterálních vztahů, a to právě především kvůli nezbytnosti získat potřebné mezinárodní uznání. Turkmenistán v této době vstoupil do mnoha organizací regionálního typu, což mu mělo usnadnit následný vstup do Organizace spojených národů a dalších významnějších institucí.

Prvním příkladem může být vstup do Společenství nezávislých států ještě před rozpadem Sovětského svazu. Někteří autoři považují jeho vstup do této organizace společně s dalšími sedmi státy dne 21. prosince 1991 za oficiální vznik této organizace (Yapıcı 2018: 293). Jiní autoři, jako například Luca Anceschi, však hovoří o větší komplikovanosti tohoto přijetí, kdy Společenství nezávislých států vzniklo již 8. prosince 1991 a skládalo se jen ze tří zakládajících členů, a to Ruské sovětské federativní socialistické republiky (RSFSR), Ukrajiny a Běloruska. Zbývající státy sovětského svazu v něm tedy při vzniku chyběly. Turkmenské ministerstvo zahraničí však sehrálo významnou roli ve vyjednávání s dalšími středoasijskými státy a 14. prosince 1991 se shodly na společném zájmu stát se také členy nového společenství. To bylo skutečně potvrzeno 21. prosince 1991

(Anceschi 2015: 12). Členství v dalších organizacích následovalo prakticky ihned po rozpadu Sovětského svazu. Členem Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) se Turkmenistán stal 20. ledna 1992 a dalším milníkem bylo udělení členství v Organizaci pro hospodářskou spolupráci v únoru 1992, což je organizace fungující pod Chartou OSN (Yapıcı 2018: 293). 2. března 1992 se Turkmenistán oficiálně stal členem Organizace spojených národů a následně mnoha jejích podružných agentur a fondů.

1.1. Počátky bilaterální diplomacie a role Kulieva

Bilaterální diplomacie však byla v této době neméně významná a pro přijetí do OSN hrála také důležitou roli. Ministerstvo zahraničních věcí dokonce vytvořilo seznam zemí, které byly pro Turkmenistán strategicky důležité. Avšak tento seznam byl poměrně obecný a zahrnoval země jako Ruská federace, sousedící a další postsovětské státy a země Evropy a USA (Anceschi 2015: 13). Mezi důležité partnery však patřilo také Turecko a Írán, a právě tyto dva státy jsou považovány za jedny z hlavních aktérů v rámci takzvané Nové velké hry ve Střední Asii, tedy jakési rivality v regionu (Anceschi 2015: 14). Diplomatické vztahy byly, především z pragmatických důvodů, navázány jak s Tureckem, tak s Íránem v únoru 1992. Zejména spolupráce s Íránem umožňovala Turkmenistánu získat přístup na nový trh a zajistila také možnost výstavby nového plynovodu do budoucna (Yapıcı 2018: 301). Co se týče vztahů s Ruskou federací, ty zůstávaly nadále mimořádně důležitými i přesto, že Turkmenistán jakoukoli speciální roli tohoto státu ve své zahraniční politice vždy popíral a již zmiňovaný autor Luca Anceschi je dokonce považuje za „[...] centrální element celého turkmenského systému vytváření zahraniční politiky“¹ (Anceschi 2015: 16). Ruská federace byla především zpočátku garantem bezpečnosti všech středoasijských států. Zároveň se na území nově vzniklého Turkmenistánu stále nacházelo 108 000 sovětských vojáků a 300 jednotek (Curtis-Library of Congress 1997: 368). Turkmenistán například odmítl odsouhlasit společnou kontrolu armád, kterou navrhovalo

¹ Jedná se o překlad autorky této bakalářské práce. Originální znění citace: „[...] the central element of the whole Turkmen foreign policy-making system“

Společenství nezávislých států jako možnost zajistit si vzájemně bezpečnost (Smith 1998: 2–4). Místo toho jednal s Ruskou federací a zajistil, že jednotky na jeho území byly přesunuty pod společnou jurisdikci Ruska a Turkmenistánu, kdy si Turkmenistán zajistil kontrolu nad pozemními jednotkami, zatímco Ruská federace měla kontrolu především v oblasti vzdušné obrany (Smith 1998: 30). Turkmenistán se také v první polovině roku 1992 výrazně orientoval na arabské státy. Tento směr mu udával právě ministr zahraničí Kuliev, jehož diplomatická kariéra byla svázána právě s arabskými zeměmi, navíc mu velmi pomáhala jeho znalost arabštiny.

Kulievova role byla však značně omezena již v březnu roku 1992, což významně souviselo s upevňováním moci Turkmenbašiho Nijazova. Kuliev se stal jedním z lidí, kteří nově nastolovanému režimu nevyhovovali a postupně se dostával do politické izolace mezi turkmenskými ministry a zároveň se mu již nedostávalo takové mediální pozornosti v novinách *Turkmenskaya Iskra*, jako v předešlých několika měsících. Zároveň pokud byl někde vidět, bylo to vždy pouze v přítomnosti Nijazova a nikdy bez něj, aby to ve veřejném mínění nevzbuzovalo dojem, že Kuliev je v politice aktivnější než prezident (Anceschi 2015: 21). Kuliev byl odvolán z funkce ministra zahraničních věcí v srpnu 1992 a jeho nástupcem se stal Khalykhberdy Ataev, který však nikdy nedosáhl takové popularity u veřejnosti jako Kuliev.

2. Neutralita

Jak je zřejmé z předchozí kapitoly, neutralita nebyla zpočátku součástí turkmenské zahraniční politiky ani součástí Kulievovi vize o postavení Turkmenistánu v mezinárodním systému. Poprvé byla neutralita zmíněna v červenci 1992 na helsinském summitu Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě samotným Nijazovem při jeho projevu (Smith 1998: 32). Nijazovova charakteristika neutrality se opírala především o nutnost respektovat suverenitu všech států, s čímž souvisí odpor k vměšování se do vnitřních záležitostí jednoho státu druhými. Neutralita podle něj také souvisí hlavně s prohlubováním spolupráce mezi státy a vytváření dobrých vztahů. Žádný vnitrostátní konflikt by se neměl řešit za pomoci

ozbrojené síly a mír v mezinárodním prostoru by měla garantovat Organizace spojených národů. Zároveň se neutrální stát má vyhýbat všem politickým a vojenským aliancím (Kayani-Ahmed 2016: 20).

Následovalo období, ve kterém se Turkmenistán snažil získat spojence v mezinárodním systému, kteří by jeho návrh neutrality podpořili ve Valném shromáždění Organizace spojených národů. Stále se jednalo o poměrně vyváženou kombinaci bilaterální a multilaterální diplomacie. V září 1993 například Nijazov požádal NATO o podpoření nového směřování jeho státu. Zároveň se Turkmenistán v roce 1994 stal členem programu Partnerství pro mír v rámci Severoatlantické aliance, který je určen pro nečlenské státy. Účast v tomto programu výrazně pomohla Turkmenistánu s důležitými aspekty jeho bezpečnosti jako například s větší efektivitou kontroly hranic, plánováním obrany i zvládáním nouzových situací i bojem s teroristy. Zároveň mu pomohla se vzděláváním ohledně humanitárních i záchranných misí a také zákony ozbrojeného konfliktu (Kayani-Ahmed 2016: 27). Nijazov v průběhu několika let navštívil mnoho států, mezi kterými byl například Pákistán, Rakousko, Ruská federace, Egypt a další země a všechny žádal o podporu jeho návrhu na Valném shromáždění Organizace spojených národů. Podobné návštěvy pořádal také nový ministr zahraničních věcí Boris Orazovich Shikmuradov, který v roce 1995 navštívil například konferenci o kooperaci v kaspickém regionu ve Švýcarsku či summit Hnutí nezúčastněných zemí v Kolumbii. Poslední zmíněná návštěva navíc vedla k přijetí do tohoto hnutí, které zároveň podpořilo iniciativu pozitivní neutrality (Anceschi 2015: 25).

V tom samém období, kdy probíhalo představování politiky neutrality na mezinárodní scéně, probíhalo také na scéně domácí. Obyvatelům Turkmenistánu byla tato strategie představena jako idea patřící výhradně Turkmenbašimu. Ten, přestože nastolil autoritářský režim, který se odvíjel od jeho osoby, však rozhodně nebyl jediným autorem této politiky. Současně fungovala režimem řízená propaganda, která se lidem snažila ukázat, že pozitivní neutralita je součástí přirozeného vývoje turkmenského lidu a má kořeny již v hluboké historii tohoto národa. Zároveň, jelikož však s tímto nápadem podle turkmenských médií přišel

sám Nijazov, byl právě on nástrojem pro legitimizaci tohoto postoje ve společnosti. Znamé heslo turkmenské propagandy znělo Khalk, Vatan, Turkmenbashi, tedy Lidé, Vlast, Turkmenbaši. A jelikož vůdce tohoto státu byl prezentován jako ztělesnění turkmenské identity, jeho nápady tedy koneckonců musely být v souladu s touto identitou (Anceschi 2015: 55–56). Turkmenské elity i média často používaly termíny pozitivní neutralita a permanentní neutralita jako synonyma, přestože pozitivní neutralita není termín používaný v mezinárodním právu. Z toho je zřejmý vliv politického diskurzu na prezentování skutečností veřejnosti (Yapıcı 2018: 295). Turkmenská společnost tak ideu neutrality rychle přijala za svou. Faktem ale je, že potenciální opozice, která by mohla chápat koncept neutrality jen jako další z nástrojů režimu k izolování země od zbytku světa, aby bylo zajištěno nevměšování se do vnitřních problémů státu z důvodů jako například porušování lidských práv nebo naprosté ignorování práva na svobodu slova a dalších, však v podstatě neexistovala. Co se týče opozice pro Nijazova samotného, ta byla odstraněna již před několika lety. Součástí těchto čistek byl právě ministr Kuliev a další. V následujících letech se situace ještě zhoršila a zúžil se dokonce i okruh Nijazovových věrných.

22. října 1995 se prezident Nijazov účastnil jednání Valného shromáždění Organizace spojených národů a představil Doktrínu pozitivní neutrality jako základní kámen turkmenské zahraniční politiky. 9. listopadu se ve Valném shromáždění diskutovalo o návrhu permanentní neutrality Turkmenistánu, který se setkal s kladnou reakcí mezinárodní společnosti. 12. prosince téhož roku přijalo Valné shromáždění Organizace spojených národů jednohlasně v počtu 185 členských států rezoluci A/50/80(A) (OSN 2010). Tato rezoluce ustanovila Turkmenistán jako oficiálně neutrální stát, jehož status je mezinárodně uznán a garantován.

2. 1. Důvody pro vyhlášení neutrality i její zachování do budoucna

Už při letmém pohledu na politiku neutrality je zřejmé, že jedním z jejích základních cílů je umožnit Turkmenistánu navazovat především ekonomickou spolupráci s různými aktéry mezinárodního systému. Turkmenistán je jedním

z představitelů takzvaných rentiérských států, tedy států, jejichž hlavním příjmem je pravidelný zisk z prodeje nerostných surovin, kterými jsou v případě Turkmenistánu ropa, ale hlavně zemní plyn (Ostrowski 2011: 282). Stát se tedy v ideálním případě snaží zajistit si co možná nejvíce odběratelů pro své nerostné bohatství. Vyhlášení neutrality by tedy mělo pro stát znamenat možnost zajistit a udržovat obchodní partnerství s jakýmkoli státem, nehledě na postoj mezinárodního společenství. Důležité důsledky to mělo i pro obyvatelstvo Turkmenistánu, jelikož stát si tak mohl dovolit zajišťovat svým občanům elektřinu, zemní plyn, ubytování, chléb i vodu zcela zdarma, stejně jako určité příspěvky například na veřejnou dopravu. Všechno tohle Nijazov dokonce oficiálně garantoval až do roku 2030 (Yapıcı 2018: 297). Nijazov tyto záruky považoval za důležitou součást domácí politiky státu. Z našeho pohledu je jasné, že se jednalo o výrazně populistický krok, který měl především omezit nespokojenost občanů s autoritářským režimem.

A právě stabilita či přímo přežití režimu je podle mnoha autorů nejdůležitějším důvodem pro vznik politiky pozitivní neutrality (Anceschi 2015: 2). V tomto kontextu má neutralita sloužit jako štít chránící zemi před vměšováním jiných států do jejích vnitřních záležitostí. Jedním ze států, který by se podle turkmenských elit mohl o něco takového pokoušet je Ruská federace. Nově nastupující režim se již v roce 1992 obával vlivu Ruska a snažil se ho na svém území co možná nejvíce omezit, aby předešel již zmiňovanému vztahu centra a periferie (Anceschi 2015: 106). Turkmenistán se tak dodnes snaží vyhybat jak politické, tak ekonomické převaze Ruské federace. Dalším vysvětlením pro neutralitu Turkmenistánu, a především právě pro tu část deklarované neutrality, která pojednává o suverenitě všech států a odrazuje od vměšování do vnitřních záležitostí všech zemí, je problém porušování lidských práv. K tomu v zemi dochází pravidelně dodnes i přes to, že turkmenští představitelé od počátku a při téměř každé příležitosti deklarují nejvyšší význam lidské bytosti (Shikhmuradov 1997). Jakékoli diskuse na toto téma Turkmenistán odmítá s tím, že se jedná o jeho vnitřní záležitost, do které nemají vnější aktéři právo zasahovat (Kayani-Ahmed

2016: 18). Všechny zákony či opatření, které země přeci jenom přijme, jsou navíc z velké části pouze rétorické a na reálném postoji země se nic nemění. A to i přes to, že mezi obviněními vůči Turkmenistánu jsou také ta velice závažná týkající se mučení, svévolného zatýkání či ponižování (Bohr 2016: 47). Kvůli určitému sovětskému dědictví a také tvrdosti turkmenského režimu samotného, je tamní společnost značně apolitická a žádné časté demonstrace či protesty neprobíhají. Jedinou možnou hybnou silou pro něco takového by bylo právě zapojení zahraničních aktérů, což je přesně to, čemu se režim snaží zabránit politikou neutrality (Yapıcı 2018: 298).

Turkmenistán je jediným státem, který nezvolil neutrální postoj v době válečného konfliktu, ale naopak se pro něj rozhodl v období míru (Kayani-Ahmed 2016: 17). Nebylo by však správné tvrdit, že si Turkmenistán neuvědomuje nestabilitu regionu či potenciální hrozby, které se mohou objevit takřka na jeho hranicích. Turkmenistán si tak pro všechny případy zachovává menší armádu. Politiku pozitivní neutrality se stát snaží také využívat k tomu, aby ho ostatní státy za žádných okolností nevnímaly jako hrozbu (Kuchins-Mankoff-Backes 2015: 4). Naopak, Turkmenistán se snaží stavět do role neutrálního aktéra, který dokáže ostatní státy přimět k vyjednávání. Představitelé Turkmenistánu rádi vyzdvihují roli mediátora, kterou Turkmenistán hrál při občanském konfliktu v Tádžikistánu nebo také při konfliktu v Afghánistánu (The Diplomat 2015). Turkmenistán se v souladu s Organizací spojených národů hlásí k vládě míru, která odsuzuje řešení jakýchkoli sporů prostřednictvím ozbrojeného konfliktu (Shikhmuradov 1997).

2.2. Ústavní zákon o trvalé neutralitě Turkmenistánu

Ústavní zákon o trvalé neutralitě Turkmenistánu byl vydán 27. prosince 1995 a obsahuje celkem dvanáct článků. Dodnes nedošlo k žádné změně v jeho znění. Veřejnosti byl tento ústavní zákon představen v periodiku Vědomosti Mejlisu Turkmenistánu, které pravidelně zveřejňuje zákony a usnesení turkmenského parlamentu. Elektronická verze tohoto zákona dostupná na stránkách turkmenského ministerstva spravedlnosti poslouží jako hlavní zdroj pro

následující část této kapitoly mé práce, která se bude zabývat obsahem jednotlivých článků (Ministerstvo spravedlnosti Turkmenistánu 2020).

Stejně jako Deklarace pozitivní neutrality je i ústavní zákon, který se neutrality týká, rozdělen na politickou, ekonomickou a humanitární část. První článek vyhláší neutralitu státu jako základní kámen domácí i zahraniční politiky země, čímž má stát přispět ke stabilitě a kooperaci ve světě. Druhý článek vyhláší nadřazenost Charty Organizace spojených národů a organizaci jako takovou za ústřední instituci mezinárodního systému, jejíž autoritu hodlá ve všech směrech respektovat. Třetí článek zdůrazňuje mírovou politiku státu a jeho přání jednat s ostatními na základě respektu suverenity všech států. Ve čtvrtém článku Turkmenistán odmítá svou účast v jakýchkoli vojenských aliancích a zároveň se zavazuje neohrozit bezpečnost a zájmy jiných států. V pátém článku se stát vzdává možnosti účastnit se vojenských konfliktů a válek. Je zde jediná výjimka a to ta, že stát má právo na sebeobranu v případě napadení. V takovém případě si vyhrazuje právo na žádost o pomoc od dalších států či od Rady bezpečnosti OSN. V šestém článku se Turkmenistán zříká výroby jaderných, biologických i chemických zbraní a jejich distribuci. Zároveň zde odmítá možnost vojenských základů jiných států na jeho území. Tím končí politická či spíše zahraničněpolitická část této práce a následuje část ekonomická. Sedmý článek se týká hospodářské spolupráce, kterou chce stát v budoucnu navazovat na základě rovnocennosti mezi obchodními partnery, při které má být kladen důraz na vzájemný prospěch obou stran. Osmý článek deklaruje ochotu Turkmenistánu jednat a spolupracovat se všemi státy i hospodářskými a finančními organizacemi. Zároveň odmítá participovat na ekonomických blokáдах jiných států a odmítá také využívání nátlaku druhých států jako akceptovatelný prostředek ekonomické spolupráce. Následující tři články se již týkají humanitárních oblastí. Tato část začíná článkem číslo devět, který označuje člověka a jeho práva za to nejdůležitější a nejcennější. Turkmenistán v tomto článku vyjadřuje své uznání pro demokratická práva člověka i základní lidská práva. Také se zavazuje nikdy neporušit rovnocennost národů a náboženských vyznání. V desátém článku se

pojednává o důležitosti výměny hodnot jednotlivých národů a kultur, což má ve výsledku vést ke zlepšení vzájemného porozumění a většímu sblížení mezi národy. Obsahem jedenáctého článku je to, že se Turkmenistán zavazuje k poskytování humanitární podpory v případě válečných konfliktů, přírodních katastrof i epidemií a zároveň hovoří o důležitosti zajištění práv pro uprchlíky. V posledním dvanáctém článku se Turkmenistán zavazuje ke komunikaci s mezinárodním prostředím, v rámci které bude informovat o svých politikách týkajících se neutrality a také povinností, které z ní vyplývají.

Nejčastější kritikou turkmenské politiky pozitivní neutrality je to, jak všeobecná a nejasná ve skutečnosti je. Vůbec například neobsahuje žádný způsob, kterým se má vytyčených zásad dosáhnout (Anceschi 2015: 29–31). To následně vedlo k tomu, že současné vnímání politiky neutrality, především tedy její využívání v zahraniční politice státu, je naprosto odlišné od toho, jak byla neutralita vnímána za Nijazova. Ten ji postupně začal využívat jako nástroj pro izolaci země, zatímco současný prezident Berdymuhamedov ji prezentuje jako důkaz otevřenosti, který má zemi umožnit navazovat a udržovat vztahy s dalšími státy. Díky nedostatečné konkrétnosti této politiky je však i takové vnímání možné a zcela v souladu s tím, jak byla v roce 1995 představena. Nikdy tak nebylo nutné její podobu upravovat. Co se týče reálných dopadů na zahraniční politiku Turkmenistánu, neutralita mu podle čtvrtého článku zakazuje participovat ve vojenských aliancích. Ale například o účasti v politických či ekonomických aliancích se zákon nezmiňuje (Dzardanova 2017: 35). Teoreticky tak členství v takových spojenečtvích nebrání. I přesto se však Turkmenistán alespoň zatím nestal součástí žádné ekonomické, politické a ani vojenské aliance. Zároveň se podle šestého článku má vyvarovat přítomnosti cizích vojáků na svém území. Neutralita by státu měla sloužit jako určitá garance bezpečnosti, takže by mu měla stačit jeho nepočetná armáda a vojska cizích zemí by tedy neměl potřebovat. Ekonomicky je neutralita také výhodná, jelikož podle turkmenského výkladu může stát obchodovat s jakoukoli zemí či režimem, se kterým by například jiné státy nejednaly. Mohl tak kupříkladu spolupracovat s Afghánistánem i v době, kdy byl

u moci Taliban (Yapıcı 2018: 300). V poslední části zákona o neutralitě se Turkmenistán zavázal k dodržování a ochraně lidských práv nejen na svém území, ale také mimo něj. Jak již však bylo zmíněno výše, tato část je od počátku hlavně rétorická. Také poslední článek, kterým stát zavázal aktivně komunikovat s mezinárodním prostředím, postupně ztrácel svůj význam.

3. Nerostné bohatství

Turkmenistán má čtvrté největší zásoby zemního plynu na světě. Většinu z nich však zatím není možné využít z důvodu nedostatečně rozvinuté infrastruktury (Karagianni 2019). Jiné státy se zásobami zemního plynu mají zároveň obrovské zásoby ropy, na jejíž export se spoléhají více. Jenže Turkmenistán je závislý pouze na svých zásobách plynu, jelikož jeho ropné bohatství není až tak významné (Bohr 2016: 70). To je důvod, proč je pro stát existenčně důležité zajistit si zahraniční partnery pro export plynu i pro budování potřebných infrastrukturních staveb. Existující i plánované plynovody vedoucí z Turkmenistánu viz příloha č. 2. V roce 1993 stát započal svou politiku „otevřených dveří“, která měla za cíl nalákat zahraniční investory především pro konstrukci plynovodů a také otevřít možnosti pro nové navázání spolupráce s dalšími státy, čímž by se omezil značný vliv Ruské federace na obchod s plynem (Anceschi 2015: 74). Zároveň se od této doby uplatňuje praktika „prodávání plynu na hranicích země“. To znamená, že Turkmenistán dopraví plyn ke svým hranicím, kde si ho má jeho zahraniční partner přebrat a postavit potřebnou infrastrukturu k tomu, aby ji dopravil do svého státu. To pro mnohé potenciální investory představuje podstatnou finanční překážku (Bohr 2016: 73).

Turkmenistán nejprve obchodoval především s členskými státy Společenství nezávislých států, respektive s těmi členy, kteří neměli vlastní zásoby nerostných surovin. Nejvýznamnějším takovým státem se stala Ukrajina. Jejich spolupráce byla v podstatě zcela závislá na Ruskem ovládaném plynovodu Střední Asie-Centrum (CAC). Mezi lety 1992 až 1997 se Ukrajina, stejně jako další členské státy Společenství jako například Gruzie či třeba Arménie, dostaly do dluhů vůči Turkmenistánu. Dluh Ukrajiny se dokonce navýšil tak, že v březnu

1997 turkmenská vláda přestala tomuto státu plyn dodávat. Na řešení situace se země dohodly v prosinci 1998 za souhlasu ruské společnosti Gazprom, což akorát potvrdilo její dominantní postavení, potažmo dominantní postavení Ruské federace (Anceschi 2015: 86–87). Turkmenistán se stále snažil o diverzifikaci odběratelů plynu a zhruba v té samé době se snažil rozvíjet vztahy s Íránem. Ten sice má vlastní zásoby nerostného bohatství, avšak nedostatečná infrastruktura ho nutí nakupovat zdroje ze zahraničí. V roce 1997 společně státy otevřely nový plynovod, financovaný především íránskou vládou, který přiváděl plyn do severních částí země (Bohr 2016: 84). Pro zahraniční investory však i po započetí politiky „otevřených dveří“ nebyl Turkmenistán dostatečně atraktivní. Problémem byla především nadměrná kontrola režimu nad energetickým sektorem a také již několikrát zmiňovaná nestabilita regionu. Od této politiky se tedy v roce 1998 upustilo. Stejně tak se však změnil pohled na dominantní postavení Ruské federace. Režim po vyřešení krize s Ukrajinou přehodnotil své předchozí mínění a začal Ruskou federaci vidět naopak jako určitou garanci svého vlastního přežití a spolupráce s ní se tedy stala naprosto zásadní. To vedlo k izolaci země vůči ostatním aktérům mezinárodního společenství a vzniku v podstatě exkluzivní spolupráce. V roce 2003 byla dokonce se společností Gazprom podepsána dohoda, která sjednávala pravidelný export plynu s platností do roku 2025 (Anceschi 2015: 84–95). Avšak v dubnu roku 2009 došlo k explozi významné čtvrté linky plynovodu Střední Asie-Centrum. Ašchabad z této nehody obvinil Gazprom, jelikož v předcházejících několika týdnech mezi nimi docházelo k dohadům týkajícím se cen za dodávky plynu a případnému snížení objemu dodávek. Gazprom nařčení odmítl a výbuch vysvětloval špatným stavem plynovodu (Eurasianet 2009). Vztahy mezi zeměmi se postupem času dále zhoršovaly a v říjnu 2014 představitelé ruské energetické společnosti prohlásili, že si již nepřejí odebírat plyn z Turkmenistánu a Uzbekistánu (Rickleton 2014). Nakonec v lednu roku 2016 došlo k úplnému přerušení dodávek, ke kterému se prý dospělo na přání ruské strany (Bohr 2016: 81). V říjnu 2018 se ale představitelé společnosti Gazprom domluvili s prezidentem Berdymuhamedovem na obnovení těchto dodávek, které měly začít platit v lednu 2019 (Karagianni 2019).

Ruská federace se přesto asi již nikdy nestane hlavním odběratelem turkmenského plynu, jelikož tuto pozici od roku 2009 zastává Čína. Ta s Turkmenistánem uzavřela obchodní smlouvu v roce 2006, kdy se ještě tehdejší prezident Nijazov domluvil s čínským prezidentem na dodávkách plynu do Číny a na společném vybudování Trans-asijského plynovodu (TAGP). Tento plynovod začal fungovat v roce 2009 a rozbil ruskou dominanci v přepravě plynu z regionu. V roce 2012 se oba státy domluvily na zvýšení celkového objemu dodávek na 65 miliard kubických metrů zemního plynu za rok, což se má stát do konce prosince 2020 (Bohr 2016: 76).

Importérem turkmenského plynu byl také po určitou dobu Írán. Jak již bylo zmíněno, první plynovod vedoucí do této země byl otevřen roku 1997. Jeho význam však nebyl tak velký, aby mohl konkurovat významu potrubí vedoucímu do Ruské federace. Další plynovod byl uveden do provozu v roce 2010, ten bohužel však má poměrně značně nevyužitou kapacitu. Někteří autoři předvíдали, že by se vztah Turkmenistánu a Íránu mohl přeměnit na rivalský vzhledem k tomu, že Írán se snaží vybudovat konkurenční stavbu k projektu TAPI, který má spojit Turkmenistán, Afghánistán, Pákistán a Indii (Bohr 2016: 84–85). V roce 2017 navíc došlo k pozastavení dodávek plynu do země, jelikož Írán údajně stále dluží Turkmenistánu 1,8 miliardy dolarů za období mezi lety 2007 až 2008 (Pannier 2019b). To pouze upevnilo ekonomickou závislost Turkmenistánu na Číně.

4. Porovnání vlády Nijazova a Berdymuhamedova

Jak již bylo zmíněno, Turkmenistán je známý jako uzavřená země, kterou ovládá přísně autoritářský režim, v jehož čele se nachází postava prezidenta. Od vzniku samostatného státu v roce 1991 měla země prezidenty dva. Prvním byl Saparmurat Atajevič Nijazov, který zemi vládl pevnou rukou až do své smrti v roce 2006. Jeho nástupcem se stal bývalý ministr zdravotnictví Gurbanguly Berdymuhamedov, který je u moci dodnes. Obsahem této kapitoly bude určit, jestli a v čem současný prezident následuje kroky svého předchůdce, či zda se jejich domácí a zahraniční politiky liší.

Období Nijazovovy vlády bývá označováno jako období sultanismu. To znamená, že v zemi byla jakákoli státní struktura podřízena osobnosti prezidenta, který za své vlády používal systém odměn a trestů vůči ostatním a vládl tak neomezeně pomocí strachu. Takový vůdce jmenuje na významné pozice pouze osoby, které mu jsou bezpodmínečně věrné a neváhá využít násilí k zajištění svého režimu. Důležitou součástí sultanismu je také budování kultu osobnosti a výstavba památníků, které souvisí s osobou vládce (Anceschi 2015: 50–51). V případě Nijazova se jedná o dvanáctimetrovou zlatou sochu známou jako Archa neutrality, která byla postavena v centru hlavního města Ašchabad. Jeho dalším významným počinem je sepsání knihy s názvem Ruhnama, podle které se měl řídit každý řádný obyvatel Turkmenistánu. Nijazov dokonce nechal uvěznit náboženského představitele jménem Mufti Nasrullah ibn Abadullah za to, že odmítl mít ve své mešitě kopii této knihy (Sullivan 2016: 37). Režim také začal systematicky odstraňovat vrstvu inteligence tím, že výrazně omezil výdaje na výzkum a zároveň rušil vědecké instituty, stejně jako například i existující spolky spisovatelů, architektů i filmařů. Sylaby předmětů na školách byly výrazně zkráceny a prakticky veškeré vzdělávání v zemi probíhalo podle již zmíněné knihy jménem Ruhnama (Bohr 2016: 17). To všechno vedlo k nedostatečně kvalifikované pracovní síle a zároveň to značně omezilo vznik aktivní občanské společnosti.

Součástí konsolidace Nijazovova režimu byla likvidace možné opozice jak z řad běžných obyvatel, tak z řad elity režimu. Začaly tak čistky, při kterých se okruh kolem prezidenta zmenšil na zhruba 50 až 60 lidí (Anceschi 2015: 39). Nijazov zrušil konání prezidentských voleb v roce 1997 a v roce 1999 byl orgánem Halk Maslahaty prohlášen za doživotního prezidenta (Sullivan 2016: 37). Důležitý zlom v autoritářské vládě Turkmenbašiho nastal 25. listopadu 2002. Ten den proběhl pokus o atentát na prezidenta, který započal období největších represí v zemi. Ministerstvo národní bezpečnosti začalo s hromadným zatýkáním všech domnělých disidentů a zrádců (ibidem). Nejznámější osobností, které se probíhající čistky dotkly, byl bývalý ministr zahraničních věcí Boris Shikmuradov. Ten byl v otevřené opozici vůči režimu od roku 2001, kdy založil

Národní demokratické hnutí Turkmenistán. 29. listopadu 2002 byl zatčen a odsouzen na doživotí (Anceschi 2015: 41). Od té doby ho však již nikdo neviděl a dodnes se spekuluje o tom, že byl režimem ve vězení zavražděn (Chronicles of Turkmenistan 2017).

Po smrti Nijazova se novým prezidentem stal Gurbanguly Berdymuhamedov. Jeho přechod k moci probíhal poměrně hladce. Podle turkmenské ústavy se v případě smrti současného prezidenta stává novým lídrem státu předseda parlamentu. Ten však byl v den Nijazovovy smrti zatčen a vězení opustil až v roce 2012. Berdymuhamedov byl oficiálně zvolen prezidentem ve volbách konajících se 11. 2. 2007, ve kterých v podstatě neměl konkurenci a získal 89,2 % hlasů (Bohr 2016: 13–14). Za svou největší prioritu od počátku prohlašoval překonání izolace země v mezinárodním prostoru, kterou jeho předchůdce vysvětloval následováním politiky pozitivní neutrality (Horák-Šír 2009: 44). A skutečně, v průběhu jeho vlády došlo k nárůstu počtu zahraničních návštěv a větší spolupráci s dalšími zeměmi. Minimálně tedy v porovnání se zahraniční politikou Nijazova. Spolupráce se týká nejen významných ekonomických, ale také politických a bezpečnostních témat. Někteří autoři však stále kritizují nedostatečnou aktivitu zahraniční politiky Turkmenistán, protože podle nich není dostatečná v multilaterální rovině, a navíc hostování konferencí a fór na různá témata sice zlepšuje profil na mezinárodní scéně, ale režim reálně nemusí provádět žádné změny svých dosavadních politik (Bohr 2016: 62). Od roku 2009 byla také znovu obnovena politika „otevřených dveří“, ale problémy této politiky jsou však stále prakticky totožné, jelikož se stát stále odmítá vzdát kontroly nad energetickým sektorem.

Co se týče vnitřní situace v Turkmenistán, Berdymuhamedov je nyní oslovován jako Arkadag, tedy ochránce či patron. Tím byl v podstatě nahrazen titul Turkmenbaši, tedy vůdce všech Turkmenů, kterým byl oslovován Nijazov. Současný prezident zároveň zrušil některé pozůstatky po svém předchůdci, především tedy knihu Ruhnama, která již není povinnou četbou pro všechny obyvatele státu. Také nechal přesunout dvanáctimetrovou Archu neutrality

z centra města na jeho okraj a místo ní byla vystavěna dvacetimetrová socha zobrazující Berdymuhamedova na koni (Walker 2015). V zemi stále dochází k čistkám politických elit, které by mohly, ať už jakýmkoli způsobem, ohrozit pozici prezidenta. Určitá opozice proti režimu existuje, ale mnoho jejích lídrů se nachází v exilu (Sullivan 2016: 41). V roce 2012 byl ve spolupráci s Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě přijat první mediální zákon, který zakazuje cenzuru. Ten však reálně nefunguje a cenzurovaný je například i takzvaný Turkmenet, na kterém probíhají diskuse uživatelů, kteří si někdy pod pseudonymy dovolí přidávat kritické názory na režim (Bohr 2016: 56–57). Berdymuhamedov musí zároveň čelit hospodářské krizi, do které se stát postupně dostává, takže také musel omezit dotování plynu, elektřiny, vody i masa (Yapıcı 2018: 297). V současné době je v zemi nedostatek potravin jako je například chléb, cukr, vajíčka a další. Režim však stále zůstává stabilním a žádné problémy nepřipouští. Někteří tuto stabilitu přisuzují také vlivům zvnějšku, tedy podpoře ze strany států jako jsou Čína a Ruská federace, které si přejí tento režim ponechat u moci (Pannier 2019a).

Je zřejmé, že se s nástupem nového prezidenta k moci reálně moc nezměnilo. Jak vysvětluje Anette Bohr: „[...] prezident Turkmenistánu může být vnímán spíše jako produkt systému, který ho přivedl k moci – a kterému on slouží k jeho zachování – spíše než jako agent změny“² (Bohr 2016: 14). Domácí politika zůstává téměř totožná, avšak v oblasti zahraniční politiky byl zaznamenán určitý posun, který byl možná částečně způsoben také krizí s Ruskou federací, do které se země dostala v roce 2009, a která přinutila elitu státu jednat aktivněji s dalšími možnými obchodními partnery.

5. Vztahy s Ruskou federací

Pro Turkmenistán jsou vztahy s Ruskou federací stále velice významné. To turkmenský prezident Gurbanguly Berdymuhamedov dokázal při svém

² Jedná se o překlad autorky této bakalářské práce. Originální znění citace: „[...] Turkmenistan’s president can be regarded more as the product of the system that brought him to power – and which he serves to perpetuate – than as an agent of change.“

inauguračním projevem v roce 2017, ve kterém označil Ruskou federaci za strategicky důležitého partnera, se kterým chce v budoucnu navazovat užší spolupráci nejen bilaterálně, ale také v rámci mezinárodních organizací (News Central Asia 2017). Potvrdil to již v říjnu toho roku, kdy se svým ruským protějškem Vladimírem Putinem podepsali dohodu o strategickém partnerství, která se týkala dvou nejdůležitějších oblastí, ve kterých obě země spolupracují. Těmi jsou ekonomická oblast, která se týká především exportu turkmenského plynu do Ruské federace, a oblast bezpečnostní, která má za cíl zajistit stabilitu na hranicích s Afghánistánem a také v regionu Kaspického moře (Ramani 2017).

Co se týče ekonomické, nebo přesněji energetické spolupráce, jejím největším problémem byly v minulosti ceny za dodávky plynu. Díky tomu, že Ruská federace ovládala na počátku existence samostatného Turkmenistánu jediný plynovod, který do země vedl, a to plynovod Střední Asie-Centrum, mohla si za tyto dodávky také diktovat ceny. Ty byly velmi nízké, a tedy výhodné pouze pro ruskou stranu. Ta mohla dále plyn prodávat do Turecka a především do Evropy za mnohem vyšší ceny (Anceschi 2015: 86). Představitelé Turkmenistánu a turkmenská společnost Turkmengaz si svou nevýhodnou pozici samozřejmě uvědomovali a snažili se hledat cesty, jak se ruské dominance nad svým energetickým sektorem zbavit. Prvním menším úspěchem v tomto ohledu bylo vybudování dvousetkilometrového plynovodu Korpeje-Kordkuy vedoucího do Íránu, který byl dokončen v prosinci 1997 (Eurasianet 2017). Turkmenistánu se také podařilo navázat ekonomickou spolupráci s Čínskou lidovou republikou. V roce 2007 slíbila Ruská federace Turkmenistánu a dalším středoasijským zemím zvýšení cen za dodávky na sumu, kterou by tyto státy dostaly, kdyby obchodovaly přímo s Evropou. V roce 2009 však došlo k poklesu světové ceny plynu a Turkmenistán následně odmítl Rusku odpovídajícím způsobem cenu za dodávky snížit (Pannier 2019b). Ruská federace se tak rozhodla zareagovat tím, že snížila objem dodávek. Když následně došlo k výbuchu jedné linky plynovodu Střední Asie-Centrum, z čehož turkmenská strana obvinila Moskvu, došlo k výraznému zhoršení vztahů. Tento incident jsem popisovala již ve třetí kapitole týkající se

nerostného bohatství. Jak již bylo ve třetí kapitole také poznamenáno, v roce 2016 se na žádost ruské strany pozastavily dodávky plynu úplně. Když byly v dubnu roku 2019 nakonec obnoveny, ani jedna země nepodala informace o výši cen či objemu těchto dodávek (Radio Free Europe/Radio Liberty 2019a). I přes zlepšující se ekonomické vztahy, Turkmenistán nadále zůstává mimo Ruskou federaci vedený Eurasijský ekonomický svaz.

Druhou významnou oblastí spolupráce je v současné době zajištění bezpečnosti v regionu. Součástí dohody o strategickém partnerství bylo například dosažení stability v oblasti Kaspického moře, čemuž se budu více věnovat v kapitole zabývající se tímto tématem. Možná ještě kritičtější je však snaha obou zemí zajistit bezpečí na turkmensko-afghánských hranicích. Ruská federace totiž vnímá turkmenskou jižní hranici zároveň jako hranici Společenství nezávislých států a je odhodlaná ji bránit (Pannier 2019b). Již Sergej Lavrov při své návštěvě v Ašchabadu na začátku roku 2016 nabídl Turkmenistánů pomoci při ochraně hranic, představitelé země ale jeho nabídku odmítli s tím, že si je stát schopen zajistit bezpečí pomocí vlastní armády (Kucera 2016). Situace se však v průběhu roku 2016 změnila a Turkmenistán se nakonec v červnu rozhodl přijmout nabídku na zakoupení zbraní od Ruské federace a také pomoci při tréninku vojáků (Pannier 2016). Ruský generál Ustinov v prosinci roku 2018 oznámil, že se Ruská federace s Turkmenistánem a Uzbekistánem rozhodly pro další zvýšení spolupráce v oblasti bezpečnosti (Wolkov 2020). Turkmenistán se nachází ve složité pozici, protože nemůže povolit přítomnost cizích vojsk na svém území, jelikož by tím porušil svou deklarovanou politiku neutrality. Důsledkem této politiky je také to, že Turkmenistán není členem Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti. Pro ruské představitele bylo navíc zklamáním, že Turkmenistán stále odmítá jakoukoli možnost spolupráce s touto organizací, a to i bez nutnosti stát se členem (Kucera 2015).

Turkmenistán v posledních letech také začal navazovat spolupráci s jednotlivými ruskými oblastmi, která se týká především obchodních příležitostí. Mezi takové oblasti patří Sverdlovsk a Astrachaň, republika Tatarstán a také město

Petrohrad (Hasanov 2019a). Vztahy Turkmenistánu s Ruskou federací se v posledních letech opět zlepšují, avšak někteří si všímají například snahy omezit pozici Turkmenistánu jako významného dodavatele zemního plynu pro Čínskou lidovou republiku, čehož by se Ruská federace mohla snažit dosáhnout pomocí nového plynovodu Síla Sibíře, který má do roku 2024 začít do Číny přenášet 38 miliard metrů krychlových plynu ročně (Bhutia 2019a). Rusko se také snaží zabránit výstavbě Trans-kaspického plynovodu, který by Turkmenistánu umožnil přístup na evropský trh bez nutnosti využívat plynovod Střední Asie-Centrum ovládaný ruskou společností Gazprom (Hajiev 2019). Jak již bylo řečeno, Turkmenistán se také snaží vyvarovat členství v Ruskou federací ovládaných organizacích jako je například Eurasijský ekonomický svaz nebo Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti. Zdá se tedy, že se Ruská federace stále snaží udržet si v regionu dominantní postavení a Turkmenistán se takové podobě jejich vztahu snaží zabránit. Ostatně ve zmiňované dohodě o strategickém partnerství, ratifikované roku 2018, je zdůrazněna rovnost mezi oběma zeměmi a také vzájemný prospěch vyplývající z jejich spolupráce (Hasanov 2018).

6. Vztahy s Čínou

Turkmenistán navázal diplomatické vztahy s Čínskou lidovou republikou 6. ledna 1992 a v tom roce obchod mezi státy dosáhl hodnoty čtyř a půl milionu dolarů (China Daily 2013). Na začátku dubna 2006 navštívil tehdejší turkmenský prezident Nijazov Peking a se svým čínským protějškem Hu Jintao podepsali dohodu, na základě které se Turkmenistán zavázal dodávat Číně 30 miliard kubických metrů zemního plynu ročně po dobu třiceti let, a to od roku 2009 do roku 2039 (Blank 2006). Tato dohoda je tedy stále platná. Ten samý rok se také oba prezidenti dohodli na výstavbě nového plynovodu Střední Asie-Čína (CACG), který povede i skrze Uzbekistán a Kazachstán. Zároveň obě strany slíbily urychleně podniknout všechny nezbytné kroky tak, aby bylo toto potrubí plně v provozu na konci roku 2009 (Marketos 2009: 17). Tento plynovod byl skutečně v prosinci 2009 uveden do provozu a pomohl mnohonásobně zvýšit objem exportu do Číny. Již v roce 2012 byla hodnota obchodu mezi zeměmi více než 10 miliard

dolarů a během své návštěvy v Ašchabadu v září roku 2013 čínský prezident dokonce označil vztahy s Turkmenistánem za strategicky důležité (China Daily 2013).

Se ztrátou Ruské federace a poté také Íránu jako důležitých obchodních partnerů, ke které došlo především mezi lety 2016 a 2017, se Turkmenistán v podstatě stal existenčně závislým na Čínské lidové republice. Nejvyšší míra čínských investic v oblasti Střední Asie míří kromě Kazachstánu právě do Turkmenistánu (Izimov 2016). Od roku 2009 navíc financují rozvoj nalezišť plynu právě čínské banky. Rozpočet státu je tedy zatížen těmito půjčkami, které podle všeho země částečně splácí pomocí dodávek plynu (Jakóbowski-Marszewski 2018). Kvůli ekonomické krizi musel stát zvýšit objem exportu, aby se krizi pokusil překonat. Poslední data ukazují, že Čínská lidová republika je odběratelem 78 % celkového objemu turkmenského exportu (Bhutia 2019b) a více než 90 % exportu zemního plynu (Jakóbowski-Marszewski 2018). Avšak částka, kterou čínská strana za tyto dodávky platí, nebyla nikdy zveřejněna (Bhutia 2019b). Čínská lidová republika je tak jednoznačně nejdůležitějším obchodním partnerem Turkmenistánu a tuto pozici si plánuje uchovat i do budoucna. Země se v roce 2013 dohodly na výstavbě nové čtvrté linky plynovodu Střední Asie-Čína, která měla být dokončena na přelomu let 2016 a 2017. Došlo však ke zpoždění především kvůli trase, po které měl tento plynovod směřovat. Další země, kterými mělo potrubí vést jako Kyrgyzstán či Uzbekistán, totiž jeho výstavbu odložily (Izimov 2016). V srpnu 2019 Uzbekistán společně s Čínskou národní korporací pro ropu a plyn obnovil plánování této linky a v Tádžikistánu je nyní projekt ve fázi výstavby (Turkmen Petroleum 2019). I přes toto zdržení se však odhaduje, že v roce 2020 dosáhne celkový export turkmenského plynu do Číny hodnoty zhruba 283 miliard kubických metrů (Izimov 2016).

Čínská iniciativa Nové hedvábné stezky, známé také pod zkratkou BRI či v minulosti OBOR, byla oznámena prezidentem Si-Ťin-pchingem v roce 2013 na summitu Sdružení států jihovýchodní Asie (ASEAN). Má se jednat o obrovský infrastrukturní a hospodářský projekt, který spojuje Čínskou lidovou republiku

s dalšími asijskými státy, Evropou, Ruskou federací, Blízkým východem, některými africkými státy i zeměmi Střední Asie (Chatzky-McBride 2020). 14. 10. 2019 vyjádřil představitel čínského ministerstva zahraničních věcí přání nadále zvyšovat spolupráci obou zemí a také jejich infrastrukturní propojenost, která by probíhala v souladu s iniciativou Nové hedvábné stezky (Ministerstvo zahraničních věcí Čínské lidové republiky 2019). To pro obě země tedy znamená také budování nových železničních tratí, silnic a dalších energetických potrubí. Turkmenistán však nadále zůstává mimo další ekonomické iniciativy a organizace jako je například Šanghajska organizace pro spolupráci.

Jak podotýká Ruslan Izimov, čínská spolupráce s Turkmenistánem se již netýká pouze ekonomické oblasti. Čína údajně měla také svému středoasijskému partnerovi nabídnout kooperaci v oblasti bezpečnosti, kdy Turkmenistán měl získat novou techniku pro svou armádu. Zajímavá je také spolupráce v oblasti kultury. Studium čínského jazyka je v Turkmenistánu značně podporováno, stejně jako možnost do této země vycestovat, které mělo v roce 2014 využít zhruba 1 500 studentů (Izimov 2016).

7. Vztahy se Spojenými státy americkými

Bývalý americký prezident George H. W. Bush uznal Turkmenistán jako nezávislý stát 25. prosince 1991 a oficiální diplomatické vztahy byly s touto zemí navázány 19. února 1992. O měsíc později již bylo v Ašchabadu otevřeno americké velvyslanectví (Velvyslanectví Spojených států amerických v Turkmenistánu 2020). Spolupráce těchto států se od počátku týká především třech hlavních oblastí. Mezi ně patří lidskoprávní agenda, energetická spolupráce a také kooperace bezpečnostní, která vyplývá z geografické polohy Turkmenistánu (Eltsefon 2009).

Reálně však tento středoasijský stát nebyl významnou součástí zahraniční politiky Spojených států amerických v tomto regionu do roku 2009, kdy se prezidentem stal Barack Obama. Ten si uvědomoval strategický význam země díky jejímu nerostnému bohatství i strategické poloze. V roce 2011 byl také poprvé

od roku 2006 jmenován americký velvyslanec v této zemi, kterým se stal Robert Patterson. Po období těchto pěti let totiž americké velvyslanectví v Ašchabadu svého velvyslance nemělo (World Politics Review 2011). Co se týče bezpečnostní spolupráce, Spojené státy například velice kladně hodnotí snahu Turkmenistánu zajistit stabilitu v Afghánistánu pomocí dodávek elektřiny a humanitární pomoci. Tento cíl plně koresponduje se zájmy Spojených států (Voice of America 2013). Od roku 2009 také mohou americká letadla přelétat nad turkmenským územím v případě, že se jedná o dodávání humanitární pomoci Afghánistánu. Zároveň Ašchabad nabízí letadlům Severoatlantické aliance možnost, aby na letišti hlavního města přistála a doplnila palivo (Keating 2009). Podle některých zdrojů se Turkmenistán rozhodl přítomnost cizích letadel povolit hlavně kvůli ekonomickým výhodám, na které získal nárok, když americký Kongres přijal zákon o autorizaci národní obrany pro fiskální rok 2010 (Tynan 2009). Spojené státy také nabízejí Turkmenistánu pomoc v zajištění bezpečnosti v regionu i na hranicích, převážně těch jižních s Afghánistánem a Íránem (Ministerstvo zahraničních věcí Spojených států amerických 2019).

Co se týče spolupráce v oblasti ekonomiky či energetiky, zde se Spojené státy především snaží přimět Turkmenistán k řadě ekonomických reforem, které by významnou měrou zlepšily podmínky pro zahraniční investice (ibidem). V roce 2018 byly americké firmy součástí 156 projektů na území Turkmenistánu, jejichž celková hodnota činila zhruba dva a půl milionu dolarů (Hasanov 2019b). Spojené státy také reagovaly velice kladně a vyjádřily zemi podporu, když Ašchabad vyslovil přání stát se členem Světové obchodní organizace. Toto členství by napomohlo dalšímu rozšíření obchodu mezi státy (Voice of America 2013). Pro Turkmenistán je také důležitá americká podpora pro hledání nových trhů. Spojené státy totiž podporují projekt TAPI od jeho počátků a také podporují výstavbu Trans-kaspického plynovodu. Tuto podporu znovu potvrdil v říjnu 2019 americký prezident Donald Trump (Hasanov 2019b).

Ani Spojené státy americké však nepřehlížejí kritickou situaci ohledně dodržování lidských práv a opakovaně na tento problém turkmenskou vládu

upozorňují. Již v roce 2007 se americká strana pokoušela Ašchabad přimět k mnoha reformám, které se měly týkat například právě změn v dodržování lidských práv či zdravotnictví a vzdělávání (Velvyslanectví Spojených států amerických v Turkmenistánu 2020). Tyto reformy však žádné změny nepřinesly a americká strana dále upozorňuje třeba na problémy týkající se omezování náboženské svobody. Zároveň se Spojené státy snaží různými způsoby podporovat výuku anglického jazyka v zemi i další oblasti vzdělávání. Současně se snaží pořádat také různé kulturní výměny a spolupráci v tomto ohledu ještě více prohloubit (Ministerstvo zahraničních věcí Spojených států amerických 2019). 13. června 2019 byl novým americkým velvyslancem v Turkmenistánu jmenován Matthew Klimow. Ten se nechal slyšet, že se při své práci bude zaměřovat na prohloubení spolupráce právě v oblastech bezpečnosti, lidských práv a energetiky stejně tak, jako se o to Spojené státy snažily do té doby (Clement 2019).

8. Vztahy s Tureckem

27. října 1991 se Turecko stalo jedním z prvních států, které uznaly Turkmenistán jako nezávislou zemi. Turecké velvyslanectví bylo také prvním velvyslanectvím jiného státu na turkmenském území (Ministerstvo zahraničních věcí Turecka 2020). Zpočátku byla turecká zahraniční politika v oblasti celé Střední Asie velice aktivní, avšak nepřinesla mnoho úspěchů, jelikož vnímala region spíše jako jeden celek než jako několik odlišných států. V Turecku totiž v 90. letech panovala představa, že jelikož všechny tyto země mají historicky turkický původ, navázání a rozvíjení vztahů s nimi bude velice jednoduché. Jednotlivé státy však měly odlišné cíle a bylo obtížné je například přimět k aktivní participaci na společných turkických summitech. Tato politika tak byla v podstatě bezvýsledná. Současná turecká politika je oproti té z 90. let realističtější a respektuje specifčnost jednotlivých zemí (Balci-Liles 2018: 12–14).

Turkmenistán spolupracuje s Tureckem v mnoha oblastech jako je například ekonomika, doprava, infrastruktura, kultura nebo také vzdělávání. V posledních letech se státy také věnují zvýšení kooperace v oblasti cestovního ruchu a pro tento účel byly například posíleny pravidelné lety mezi zeměmi (Úřad

prezidenta Turecka 2014). Co se týče ekonomické spolupráce, v Turkmenistánu je zaregistrováno více než 600 tureckých firem, které v zemi uskutečnily již přes 1 400 projektů v celkové hodnotě kolem 50 miliard dolarů (Ministerstvo zahraničních věcí Turecka 2020). Turecko je tak jedním z hlavních obchodních partnerů Turkmenistánu. Turecké firmy do země importují produkty lehkého průmyslu jako například dopravní prostředky, zařízení do domácností, léky či potraviny. Turkmenistán naopak exportuje například textil, jelikož země produkuje velké množství bavlny, ale vývoz se týká hlavně oblasti energetiky (Azernews 2020). Turecko se totiž chce stát klíčovým hráčem v této sféře a zároveň významným obchodním uzlem. K tomu mu má pomoci Trans-anatolský plynovod, známý pod zkratkou TANAP, který vede z Ázerbájdžánu přes Gruzii a celé území Turecka až do Evropy (Shlykov 2014). Tento plynovod začal fungovat v červnu 2018. Plánuje se, že turkmenský plyn by jím měl být přepravován také, ale pro to by nejdříve bylo nutné vybudovat již mnoho let plánovaný Trans-kaspický plynovod, který by turkmenský plyn dopravil do Ázerbájdžánu (Köstem 2019).

Dalším faktorem, který by mohl ovlivnit nejen obchod, ale i politickou a kulturní spolupráci mezi těmito zeměmi, je Turkická rada, která byla založena v roce 2009 a symbolizuje snahu Turecka institucionalizovat vztahy se státy Střední Asie. (ibidem). Turkmenistán se v roce 2009 členem nestal a odvolával se na politiku neutrality (Balci-Liles 2018: 14). Objevily se však zprávy, že by se Turkmenistán v nadcházejících letech mohl v této organizaci snažit získat alespoň pozorovatelský status. Turecký prezident Erdogan však vyjádřil přání vidět Turkmenistán jako plnohodnotného člena, a to již na osmém summitu, který se bude konat roku 2020 (Amanov 2019b).

Pro Turkmenistán jsou dobré vztahy s Tureckem velice důležité. To prokázal například v roce 2016, kdy v Turecku proběhl pokus o vojenský převrat. Berdymuhamedov byl jedním z prvních, kteří po něm tureckému prezidentovi vyjádřili podporu (Yeni Şafak 2018). Zároveň nechal zatknout více než sto lidí, kteří podle něj měli podporovat islámského vůdce jménem Fethullah Gülen, jehož hnutí bylo Tureckem prohlášeno za teroristickou organizaci, která za pokusem o

převrat stála. V únoru 2017 bylo 18 ze zatčených odsouzeno na 12 až 25 let vězení. Soud také nařídil zabavení jejich majetku. Světové organizace pro ochranu lidských práv toto rozhodnutí kritizují a tvrdí, že proti odsouzeným neexistují důkazy, které by je usvědčovaly, a navíc podle nich také docházelo k mučení zadržených (Human Rights Watch 2017).

9. Vztahy s Íránem

Stejně jako Turecko, Írán uznal nezávislost Turkmenistánu také 27. října 1991. Jejich spolupráce je od té doby založena především na ekonomické sféře. Do nedávna byl nejdůležitější konkrétně export turkmenského zemního plynu do severních částí Íránu. Írán má sice vlastní zásoby této nerostné suroviny, ale ty se nacházejí v jižní části země, zatímco většina obyvatel žije právě v části severní. Bylo tedy výhodnější nakupovat plyn od Turkmenistánu, jelikož je to jednoduše kratší vzdálenost, což zároveň snížilo náklady spojené s budováním potřebné infrastruktury (Atai-Azizi 2012: 748). V roce 1995 se obě země dohodly na pravidelných dodávkách turkmenského zemního plynu po dobu 25 let a také naplánovaly výstavbu plynovodu Korpeje-Kordkuy, a to i přes nelibost Ruské federace (Peimani 1998: 110). V roce 1997 byl tento plynovod uveden do provozu, ale roční objem dodávaného plynu nebyl velký a pro Turkmenistán znamenal spíše jakési politické vítězství nad Ruskou federací, než narušení turkmenské závislosti na této zemi, která v té době stále přetrvávala (Atai-Azizi: 753–754).

V červnu roku 2007 se setkal prezident Berdymuhamedov s íránským prezidentem Ahmadínežádem a oba se shodli na potřebě zvýšit spolupráci zemí v mnoha oblastech. Mezi nimi byla také oblast bezpečnostní. Součástí kooperace v této sféře bylo, že ani jeden stát nedovolí žádnému jinému, aby využil jeho území pro útok na toho druhého. To bylo zjevně zahrnuto hlavně z íránské iniciativy jako určitá pojistka, že Turkmenistán nedovolí například americké armádě využít jeho území pro útok na něj (McDermott 2007). Samozřejmě byla opět vyzdvihnuta důležitost energetické spolupráce a nutnost pokračovat v jejím prohlubování. Roku 2010 tak byl uveden do provozu druhý plynovod vedoucí mezi těmito státy a ten již měl kapacitu do Íránu dodávat 18 miliard kubických metrů za rok. Tohoto

objemu však nikdy nedosáhl a dodávky stačily pouze na zásobování severních provincií Íránu, ale nikoliv již na další plánovaný export z Íránu do Evropy (Atai-Azizi 2012: 754). Další projekty mezi zeměmi byly značně omezovány nelibostí Spojených států amerických, které uvalovaly sankce na jakékoli zahraniční firmy, které chtěly s íránskou stranou spolupracovat. Spojené státy tak zároveň zabránily posílení pozice svého protivníka nejen v regionu, ale také na světovém trhu. Tím došlo také k zablokování možných budoucích projektů jako byl například plynovod Turkmenistán-Írán-Turecko (Atai-Azizi 2012: 755–756).

V roce 2017 zastavil Turkmenistán dodávky zemního plynu do Íránu. Důvodem jsou dluhy, které Írán stále má vůči turkmenské společnosti Turkmengaz, a tedy i turkmenské vládě, která ji vlastní. Společnost Turkmengaz podala na Národní íránskou plynárenskou společnost žalobu k Mezinárodnímu arbitrážnímu soudu v srpnu 2018 a íránská společnost ji podala na turkmenskou stranu o dva měsíce později (Jalilov 2019). Přerušením dodávek také došlo k porušení smlouvy z roku 1995, podle níž měly tyto dodávky trvat až do roku 2020. Obchod mezi zeměmi se však kvůli tomuto rozporu rozhodně nezastavil. Například v březnu 2018 navštívil íránský prezident Rúhání Ašchabad a se svým turkmenským protějškem podepsal 13 smluv, které mají jejich spolupráci v mnoha oblastech zvýšit (Putz 2018). Současně obchod mezi zeměmi dosáhl na konci roku 2018 hodnoty 312 milionů dolarů, z čehož 305 milionů byla hodnota íránského exportu do Turkmenistánu. Mělo se jednat hlavně o potraviny a stavební materiály (Financial Tribune 2019). První dva dny v říjnu 2019 se navíc konala již patnáctá Íránsko-turkmenská komise pro hospodářskou spolupráci, kde oba státy vyjádřily svou připravenost k rozšíření spolupráce nejen v oblasti ekonomiky, ale také vědy a kultury. V návaznosti na to bylo podepsáno několik dokumentů, které jejich závazky do budoucna stvrzují (Jalilov 2019).

10. Vztahy s Afghánistánem

Diplomatické vztahy Turkmenistánu a Afghánistánu byly navázány 21. února 1992 a jsou platné dodnes. K jejich přerušení nedošlo dokonce ani roku 1996, kdy Taliban zemi ovládl. Turkmenistán totiž využil své politiky neutrality, která mu

umožňuje jednat s jakýmkoli státem, nehledě na jeho režim či nespokojenost mezinárodního prostředí (Yapıcı 2018: 300). Při ofenzivě roku 2001 proti režimu Talibanu Turkmenistán také odmítl jakkoli podpořit jednotky NATO a Spojených států amerických (Krambs 2013: 15).

Hlavní obavou Turkmenistánu je nestabilita, ve které se Afghánistán stále nachází, jelikož 75 % nalezišť turkmenského zemního plynu leží právě u afghánských hranic (Yapıcı 2018: 300). Země jako Spojené státy americké či Ruská federace se snaží podporovat turkmenskou armádu v jejích snahách chránit své hranice a zabránit přílivu narkotik do země (Daly 2014). K výraznému zlomu pro spolupráci těchto dvou států došlo v roce 2014. V únoru byli totiž afghánskými ozbrojenci, kteří přešli hranice z provincie Badghis, zabiti tři členové turkmenské pohraniční stráže a v květnu byli zabiti tři turkmenští vojáci jinými ozbrojenci, kteří přišli z provincie Faryab (Pannier 2015). Následující rok v lednu se turkmenský prezident Berdymuhamedov setkal se svým afghánským protějškem, se kterým se dohodli na možnosti zdvojnásobení obchodu mezi zeměmi. Berdymuhamedov se také zavázal k doručení humanitární pomoci Afghánistánu a podpory při budování mešit či sirotčince. Ašchabad zároveň nabídl dodávku až 500 megawattů elektřiny a odpuštění předchozích dluhů (The Daily Outlook Afganistan 2015). Turkmenistán se tímto přístupem snaží pomoci Afghánistánu v boji s chudobou, čímž se má omezit míra radikalismu ve společnosti a tím také zvýšit míra bezpečnosti a stability (Haidari 2017). Tyto snahy se v roce 2016 bohužel ukázaly jako nedostatečné. V červnu toho roku totiž novináři serveru Alternativnye Novosti Turkmenistana informovali o úmrtí 27 turkmenských vojáků, kteří sloužili v pohraničí (Alternativnye Novosti Turkmenistana 2016). Oficiální turkmenské zdroje sice o tomto incidentu žádné informace neposkytují, ale vysvětlovalo by to náhlý obrat postoje Turkmenistánu k přijetí materiální pomoci od Ruské federace, kterou stát jen o pár měsíců dříve v roce 2016 odmítl.

V červenci 2017 navštívil afghánský prezident Ghani Ašchabad a zde s Berdymuhamedovem podepsali celkem sedm bilaterálních smluv, které se týkaly další spolupráce zemí v oblastech jako energetika, transport a infrastruktura.

Turkmenistán se tak snaží o ještě více proaktivnější přístup ve snaze zajistit stabilitu v Afghánistánu, jež by měla být zároveň zárukou stability regionu (Haidari 2017). Důležitým projektem, na kterém obě země spolupracují, je vybudování Trans-afghánského plynovodu známého pod zkratkou TAPI, který by měl vést z Turkmenistánu přes Afghánistán a Pákistán do Indie. S jeho výstavbou začal Turkmenistán v roce 2015 a budování afghánské části začalo v únoru 2018. Tento plynovod má při svém dokončení měřit 1 814 kilometrů a ročně má přepravit až 33 miliard kubických metrů zemního plynu. Zároveň má pro Afghánistán zajistit zisk až 500 milionů dolarů ročně a zhruba 25 000 nových pracovních míst (Gul 2018). Při plánování tohoto projektu bylo největší komplikací všech zúčastněných stran zajištění bezpečnosti například před útoky Talibanu. Ten však současně se zahájením afghánské části projektu vydal prohlášení, ve kterém se zavazuje plynovod chránit, jelikož si jeho představitelé uvědomují prospěch, který z něj budou mít běžní obyvatelé země (Alikozai 2018).

Spolupráce mezi zeměmi však stále nezaručuje bezpečnost turkmenských hranic. V únoru 2019 byla mezi zeměmi podepsána dohoda o strategickém partnerství, která má opět zvýšit ekonomickou spolupráci (Radio Free Europe/Radio Liberty 2019b). Přesto však na začátku roku 2020 byla znovu zvýšena přítomnost turkmenské armády u hranic, jelikož se na severu Afghánistánu podle člena ruské bezpečnostní rady nachází kolem dvou tisíc členů organizace Khorasan, kteří se podle něho budou snažit proniknout do Střední Asie (Pannier 2020). Zatím poslední setkání představitelů Afghánistánu a Turkmenistánu proběhlo 27. února tohoto roku. Týkalo se opět zvýšení kooperace v oblasti ekonomiky a zároveň zde obě strany vyjádřily souhlas s uskutečněním dalších jednání (Ministerstvo zahraničních věcí Turkmenistánu 2020).

11. Vztahy s dalšími středoasijskými státy a Společenstvím nezávislých států

Turkmenistán se stal členem Společenství nezávislých států v roce 1991, ale jeho role v této organizaci byla od začátku velmi malá. Souviselo to jak s politickou izolací, která byla charakteristická pro období vlády bývalého turkmenského prezidenta Nijazova, tak s faktem, že členství ve Společenství jednoduše nemělo

pro tento stát mnoho výhod. Moskva mohla členským státům poskytnout své nerostné bohatství za nízké ceny, avšak Turkmenistán má vlastních zásob dostatek a nakupovat z Ruské federace tedy nepotřebuje. Zároveň si Nijazov uvědomil, že Moskva nijak nechrání autoritářské režimy před demokratickými revolucemi, které probíhaly v ostatních zemích, a členství tak pro něj ztratilo význam. 28. srpna 2005 tedy Turkmenistán oznámil, že své zapojení v organizaci sníží pouze na úroveň přidruženého člena, což podle jeho představitelů zároveň korespondovalo s politikou neutrality, kterou stát zastává (Mite 2005). S nástupem Berdymuhamedova se Turkmenistán začal v organizaci aktivněji angažovat a oproti dřívější, výhradně bilaterální spolupráci, začal prosazovat i spolupráci multilaterální. Turkmenistán dokonce dvakrát Společenství nezávislých států předsedal, a to v roce 2012 a 2019 (Meziparlamentní shromáždění členských národů Společenství nezávislých států 2018). V posledním předsednictví se Turkmenistán zaměřil hlavně na vyzdvižení témat jako zvýšení ekonomické spolupráce, vyšší míru začlenění států Společenství do mezinárodních organizací a posílení diplomatické spolupráce a vzájemné důvěry mezi státy (Ministerstvo zahraničních věcí Turkmenistánu 2018). Je však také důležité podotknout, že vztahy s jednotlivými členskými státy, kromě Ruské federace, Turkmenistán nepovažuje za zvláště významné, především pokud je porovnáme se vztahy s jinými zeměmi (Kuchins-Mankoff-Backes 2015: 5–6).

Co se týče vztahů s Kazachstánem, ty jsou tradičně velmi kladné a v rámci Střední Asie je jejich spolupráce jedna z nejužších (Michel 2015). Všechny dosavadní územní nejasnosti byly definitivně vyřešeny v dubnu 2017, kdy byla zároveň jako jedna z mnoha podepsána dohoda o demarkaci hranic mezi státy. Berdymuhamedov s kazašským prezidentem Nazarbajevem také při této příležitosti podepsali dohody o strategickém partnerství a spolupráci mezi jejich vládami (Oficiální stránky prezidenta republiky Kazachstán 2017). Mezi státy je však klíčová především infrastrukturní propojenost. Plynovod, který dodává turkmenský plyn do Číny od roku 2009, totiž vede právě přes území Kazachstánu a také Uzbekistánu. V prosinci 2014 vznikla železniční dráha vedoucí

z Kazachstánu přes Turkmenistán do Íránu, ze kterého následně mohou exportované produkty pokračovat do Evropy či například také Indie (Kazinform 2019). Dobré vztahy má Turkmenistán také s Tádžikistánem a Kyrgyzstánem. Stejně jako v případě Kazachstánu je i u těchto dvou států důležitá hlavně komunikační propojenost. Například v roce 2013 začala výstavba železnice z Turkmenistánu přes Afghánistán do Tádžikistánu, která měla také pomoci zvýšit obchod mezi těmito třemi zeměmi (Ministerstvo zahraničních věcí republiky Tádžikistán 2013). Stavba této železnice však byla v roce 2016 přerušena kvůli sporům ohledně její afghánské části. V roce 2019 se zemím podařilo dosáhnout dohody a její stavba byla opět obnovena (Amanov 2019a). Velice významnou je také další budovaná linka plynovodu Střední Asie-Čína, jejíž výstavba začala roku 2014 a jejíž dokončení je plánováno na rok 2022, která povede dokonce kromě Uzbekistánu navíc také přes Tádžikistán a Kyrgyzstán (Kadyrova 2020).

Nejkomplikovanější vztahy měl Turkmenistán s Uzbekistánem, a to zvláště v období vlády Nijazova. Mezi státy byly územní spory i etnické problémy, jelikož 9 % obyvatel Turkmenistánu tvořila uzbecká menšina. Navíc po pokusu o atentát na Nijazova byl z účasti na něm turkmenskou vládou obviněn také uzbecký velvyslanec. Ten musel Turkmenistán opustit a spolu s ním byla také násilně vystěhována uzbecká menšina (Kim 2013). Vztahy se začaly zlepšovat s nástupem prezidenta Berdymuhamedova a státy začaly spolupracovat na mnoha projektech. Současný uzbecký prezident Mirzijojev začal svůj uzavřený stát vést k otevřenější politice a jednou z jeho iniciativ je také budování mnoha železničních tratí, které mají stát propojit se všemi sousedními státy. Zároveň podporuje projekt TUTAP, tedy vytvoření sítě pro dodávky elektřiny vedoucí z Turkmenistánu přes Uzbekistán, Tádžikistán a Afghánistán až do Pákistánu (Turkstra 2018). V současné době mezi sebou státy žádné výraznější problémy nemají a jejich vztahy jsou zhruba na stejné úrovni jako vztahy s dalšími středoasijskými zeměmi.

12. Problematika Kaspického moře

Do 90. let nebyl se statusem Kaspického moře žádný problém, jelikož jeho využívání bylo rovnoměrně rozděleno mezi Sovětský svaz a Írán. Po rozpadu

Sovětského svazu a vzniku Ruské federace však zároveň vznikly další tři státy, které si na využívání této vodní plochy a jejího bohatství činily nárok, a to Kazachstán, Turkmenistán a Ázerbájdžán. Všem těmto státům jde především o nerostné zdroje, které by mohly těžbou v Kaspickém moři získat. Mělo by se tam totiž nacházet minimálně 48 miliard barelů ropy a 9 bilionů metrů krychlových zemního plynu (Carroll 2018). Předmětem sporu bylo, jestli má být Kaspické moře klasifikováno jako moře, či jako jezero. Pokud by totiž bylo prohlášeno za jezero, všechny státy by získaly stejné právo k jeho využívání podle svého uvážení. Pokud by se však jednalo o moře, záleželo by na délce pobřeží. Tento přístup by byl značně nevýhodný hlavně pro Írán, jehož pobřeží je nejkratší (ibidem).

12. srpna 2018 všechny státy dospěly po více než dvaceti letech k dohodě a podepsaly konvenci o legálním statusu Kaspického moře. Hladina je považována za jezero, dá se tedy využívat všemi. Naopak dno je hodnoceno jako moře, takže je rozděleno do zón patřících jednotlivým státům (Kreml 2018). Rozdělení dna je tak nejvýhodnější pro Kazachstán a Ruskou federaci, které mají pobřeží nejdelší. Ruská federace zároveň může Kaspické moře nadále využívat pro svou flotilu. Tato konvence také do budoucna umožnila Turkmenistanu a Ázerbájdžánu znovu přemýšlet o vybudování Trans-kaspického plynovodu, jelikož již není zapotřebí souhlasu Ruské federace či Íránu. Tyto státy předtím tomuto návrhu oponovaly údajně z ekologických důvodů, ale je zřejmé, že jim šlo především o to, aby je dva výše zmíněné státy nemohly obejít při snaze zajistit si přístup na evropský trh. Jeden problém však nadále zůstává. Přesné rozdělení dna Kaspického moře na jednotlivá teritoria stále není úplně jasné a může být nadále předmětem sporů (Kramer 2018). Na znamení nové spolupráce mezi pěti pobřežními státy bylo v srpnu 2019 uspořádáno první Kaspické ekonomické fórum, jehož hostování se ujal Turkmenistán. Cílem bylo ukázat připravenost k větší kooperaci mezi těmito zeměmi a zároveň upoutat možné zahraniční investory pro těžbu a budování potřebné infrastruktury. Druhé fórum je plánováno na rok 2020 a bude se konat v ruské Astrachani (Staikos-Dartford 2019).

Závěr

Jedním z cílů mé bakalářské práce bylo určit charakteristické znaky turkmenské zahraniční politiky. Především v minulosti byla hlavním symbolem veškeré politiky tohoto státu pozitivní neutralita. Bývalý prezident Saparmurat Nijazov ji dokázal využít jako nástroj pro izolaci země a ochranu svého autoritářského režimu. Jak jsem totiž zmiňovala v kapitole zabývající se důvody pro vyhlášení neutrality, režim by dokázalo buď změnit či úplně rozložit pouze vměšování vnějších aktérů. Neutrální zahraniční politika má tedy za cíl také uchovat režim u moci. Ani v současnosti však nebyla neutrální politika opuštěna. A přestože nynější prezident Gurbanguly Berdymuhamedov je na mezinárodním poli aktivnější než jeho předchůdce, stále se o Turkmenistán nedá hovořit jako o státu otevřeném, který by se aktivně zapojoval do chodu mezinárodních organizací či který by nabízel přívětivé podmínky pro zahraniční investory. A právě větší množství zahraničních investic by přitom pomohlo rozvinout další významnou součást turkmenské politiky a obchodu, a to nerostné bohatství, tedy konkrétně obrovské zásoby zemního plynu. Pro tento stát je charakteristické využívání této suroviny pro navazování a také udržování vztahů s dalšími zeměmi, které turkmenský zemní plyn odebírají. Zároveň Turkmenistán stále hledá partnery, kteří by mu pomohli začít dopravovat tuto surovinu do Evropy, kde by měl za pravidelné dodávky zaručený vyšší, a hlavně spolehlivý příjem. Již dlouhou dobu je právě získání přístupu na evropský trh jedním z cílů turkmenské zahraniční politiky.

Mým druhým cílem bylo blíže se zaměřit na politiku neutrality a určit, zda reálné jednání státu koresponduje s částí ústavy, která se tomuto tématu věnuje. Základním problémem je, že turkmenská neutralita, tak jak byla představena v ústavním zákoně již v roce 1995, je vysvětlena velmi všeobecně a je velice nekonkrétní. Tedy zatímco v minulosti neutralita reálně znamenala především izolaci, nyní má znamenat naprostý opak, kterým je připravenost jednat s jakýmkoli státem a jakýmkoli režimem. Přitom podoba tohoto zákona se za celou dobu jeho existence nijak nezměnila. Faktem zůstává, že Turkmenistán se zatím

nestal členem žádné vojenské či politické aliance, v tomto ohledu tak deklarovanou neutralitu dodržuje. Součástí této politiky je však také lidskoprávní oblast, a zatímco Turkmenistán skutečně v mnoha případech zajistil dodávky humanitární pomoci například do sousedního Afghánistánu, na domácí půdě jsou lidská práva stále výrazně porušována a mezinárodní organizace, které na tento problém vládu upozorňují, jsou velmi často ignorovány nebo odbývány s tím, že se jedná o záležitost domácí politiky státu. Tato část zákona o neutralitě tedy v plné míře naplňována rozhodně není.

V textu bakalářské práce jsem také analyzovala vztahy Turkmenistánu se státy, se kterými buď navazuje určitou formu významnější spolupráce či jsou mu geograficky blízké. V ekonomické oblasti je jeho nejdůležitějším partnerem rozhodně Čínská lidová republika, která nahradila ruskou dominanci v celém regionu Střední Asie tou vlastní. Zároveň její iniciativa Nové hedvábné stezky koresponduje se snahou středoasijských států dosáhnout větší infrastrukturní provázanosti. Ruská federace sice již nemá ekonomickou převahu, avšak pro celý region zůstává nadále strategicky důležitým partnerem, především z hlediska zajišťování bezpečnosti. Mezi další ekonomicky významnější partnery Turkmenistánu patří také Turecko a Írán. S Afghánistánem byla spolupráce navázána především z toho důvodu, že se Turkmenistán snaží pomoci zajistit určitou stabilitu či alespoň získat jistotu, že ho případné konflikty v zemi nijak neohrozí. A to ani ekonomicky, jelikož afghánská hranice se nachází velmi blízko turkmenským nalezištím zemního plynu.

Pro budoucí výzkum by bylo zajímavé sledovat vývoj vztahů mezi Turkmenistánem a Ázerbájdžánem, především pokud se rozhodnou uskutečnit mnoho let plánovaný Trans-kaspický plynovod, jehož konstrukci by podle konvence o legálním statusu Kaspického moře z roku 2018, kterou jsem rozebírala blíže v poslední kapitole, nemělo teoreticky již nic bránit. Doposud nebyla spolupráce mezi státy nijak významná, proto jsem se rozhodla nezkoumat vztahy mezi státy ve své práci. To by se však v budoucnu mohlo změnit. Zároveň by v této souvislosti bylo vhodné se také zaměřit na to, zda a jakým způsobem by konstrukce

tohoto plynovodu a výsledný přístup Turkmenistánu na evropský trh ovlivnily pozici Ruské federace jako významného dodavatele pro tuto oblast.

Seznam zdrojů

Alikozai, Hasib D. (2018). Taliban Vows to Protect TAPI Gas Pipeline Project. *Voice of America*. 24. 2. 2018 (<https://www.voanews.com/extremism-watch/taliban-vows-protect-tapi-gas-pipeline-project>, 17. 3. 2020).

Alternativnye Novosti Turkmenistana (2016). *Na granice s Afganistanom pali turkmenskie soldaty*. 8. 6. 2016 (<https://habartm.org/archives/5152>, 17. 3. 2020).

Amanov, Nury (2019a). Tajikistan approved a plan for the railroad construction to Turkmenistan through Afghanistan. *Orient*. 7. 11. 2019 (<https://orient.tm/en/tajikistan-approved-a-plan-for-the-railroad-construction-to-turkmenistan-through-afghanistan/>, 26. 4. 2020).

Amanov, Nury (2019b). The Turkic Council waits for Turkmenistan's accession to the organization. *Orient*. 18. 10. 2019 (<https://orient.tm/en/the-turkic-council-waits-for-turkmenistan-s-accession-to-the-organization/>, 23. 3. 2020).

Anceschi, Luca (2015). *Turkmenistan's Foreign Policy: Positive Neutrality and the consolidation of the Turkmen Regime* (Abingdon: Routledge).

Atai, Farhad – Azizi, Hamidreza (2012). The Energy Factor in Iran-Turkmenistan Relations. *Iranian Studies* 45 (6), s. 745–758.

Azernews (2020). *Turkmenistan, Turkey set to strengthen ties*. 21. 1. 2020 (<https://www.azernews.az/region/160839.html>, 23. 3. 2020).

Balci, Bayram – Liles, Thomas (2018). Turkey's Comeback to Central Asia. *Insight Turkey* 20 (4), s. 11–26.

Bhutia, Sam (2019a). Is new Russia-China gas pipeline a threat to Turkmenistan? *Eurasianet*. 4. 12. 2019 (<https://eurasianet.org/is-new-russia-china-gas-pipeline-a-threat-to-turkmenistan>, 16. 3. 2020).

Bhutia, Sam (2019b). Turkmenistan's mainline to China. *Eurasianet*. 6. 10. 2019 (<https://eurasianet.org/turkmenistans-mainline-to-china>, 18. 3. 2020).

- Blank, Stephen (2006). Turkmenistan Completes China's Triple Play in Energy. *The Jamestown*. 10. 5. 2006 (<https://jamestown.org/program/turkmenistan-completes-chinas-triple-play-in-energy/>, 18. 3. 2020).
- Bohr, Annette (2016). *Turkmenistan: Power, Politics and Petro-Authoritarianism* (London: Chatham House, The Royal Institute of International Affairs).
- Carroll, Oliver (2018). Caspian Sea: After 22 years of wrangling, deal over oil and gas rich body water reached – and it's good news for Russia. *Independent*. 10. 8. 2018 (<https://www.independent.co.uk/news/world/europe/russia-says-deal-to-settle-status-of-caspian-sea-reached-a8486311.html>, 25. 3. 2020).
- Clement, Victoria (2019). What Are US Interests in Turkmenistan? *The Diplomat*. 18. 6. 2019 (<https://thediplomat.com/2019/06/what-are-us-interests-in-turkmenistan/>, 18. 3. 2020).
- Curtis, Glenn E. – Library of Congress (1997). *Kazakstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan, and Uzbekistan: country studies* (Washington D.C.: Federal Research Division, Library of Congress).
- Daly, John C. (2014). Despite Proclaimed Neutrality, Turkmenistan Increases Border Defenses. *The Jamestown*. 26. 2. 2014 (<https://jamestown.org/program/despite-proclaimed-neutrality-turkmenistan-increases-border-defenses/>, 17. 3. 2020).
- Dzardanova, Svetlana (2017). Turkmenistan's Neutrality Within the Context of Regional Security and Politics. In: Gussarova, Anna, *Current Challenges to Central Asia and Afghanistan: Towards a Better World* (Alamaty: Central Asia Institute for Strategic Studies), s. 34–47.
- Eltsefon, Larissa (2009). Turkmenistan: U.S. Interests and Turkmen Reality. *Wilson Center*. 7. 12. 2009 (<https://www.wilsoncenter.org/event/turkmenistan-us-interests-and-turkmen-reality>, 18. 3. 2020).

Eurasianet (2009). *Turkmenistan: Gas Blast Ignites Turkmen-Russian Row*. 10. 4. 2009 (<https://eurasianet.org/turkmenistan-gas-blast-ignites-turkmen-russian-row>, 9. 3. 2020).

Eurasianet (2017). *Turkmenistan, Iran Gas Dispute Serves as Ill Omen for New Year*. 2. 1. 2017 (<https://eurasianet.org/turkmenistan-iran-gas-dispute-serves-as-ill-omen-for-new-year>, 16. 3. 2020).

Financial Tribune (2019). *Iran's Trade With Turkmenistan Tops \$300m*. 28. 1. 2019 (<https://financialtribune.com/articles/domestic-economy/96423/irans-trade-with-turkmenistan-tops-300m>, 24. 3. 2020).

Gul, Ayaz (2018). *Work on Afghan Section of TAPI Gas Pipeline to Begin Friday*. *Voice of America*. 22. 2. 2018 (<https://www.voanews.com/east-asia-pacific/work-afghan-section-tapi-gas-pipeline-begin-friday>, 17. 3. 2020).

Haidari, Ashraf M. (2017). *Afghanistan and Turkmenistan: A Model for Regional Economic Cooperation*. *The Diplomat*. 6. 7. 2017 (<https://thediplomat.com/2017/07/afghanistan-and-turkmenistan-a-model-for-regional-economic-cooperation/>, 17. 3. 2020).

Hajiev, Shahnar (2019). *Turkmenistan should promote the Trans-Caspian Pipeline more actively*. *Euractiv*. 3. 9. 2019 (<https://www.euractiv.com/section/azerbaijan/opinion/turkmenistan-should-promote-the-trans-caspian-pipeline-more-actively/>, 16. 3. 2020).

Hasanov, Huseyn (2018). *Russia ratifies strategic partnership agreements with Turkmenistan*. *Trend*. 7. 6. 2018 (<https://en.trend.az/casia/turkmenistan/2913899.html>, 16. 3. 2020).

Hasanov, Huseyn (2019a). *Putin: Russia stands for further consolidation of strategic partnership with Turkmenistan*. *Trend*. 27. 9. 2019 (<https://en.trend.az/casia/turkmenistan/3124678.html>, 16. 3. 2020).

Hasanov, Huseyn (2019b). Trump: US hopes to expand economic ties with Turkmenistan. *Trend*. 3. 10. 2019 (<https://en.trend.az/casia/turkmenistan/3127907.html>, 18. 3. 2020).

Hedlund, Stefan (2019). Turkmenistan comes into focus. *Geopolitical Intelligence Services*. 25. 3. 2019 (<https://www.gisreportsonline.com/turkmenistan-comes-into-focus,politics,2834,report.html>, 10. 5. 2020).

Horák, Slavomír – Šír, Jan (2009). *Dismantling Totalitarianism? Turkmenistan under Berdimuhamedow* (Washington D.C.: The Central Asia-Caucasus Institute, Stockholm: The Silk Road Studies Program).

Human Rights Watch (2017). *Turkmenistan: 18 Men Tortured, Sentenced in Unfair Trial*. 9. 6. 2017 (<https://www.hrw.org/news/2017/06/09/turkmenistan-18-men-tortured-sentenced-unfair-trial>, 23. 3. 2020).

Chatzky, Andrew – McBride, James (2020). China's Massive Belt and Road Initiative. *Council on Foreign Relations*. 28. 1. 2020 (<https://www.cfr.org/backgrounder/chinas-massive-belt-and-road-initiative>, 18. 3. 2020).

China Daily (2013). *China-Turkmenistan ties becoming strategic*. 2. 9. 2013 (https://www.chinadaily.com.cn/china/2013xivisitcenterasia/2013-09/02/content_16936006.htm, 18. 3. 2020).

Chronicles of Turkmenistan (2017). *Boris Shikmuradov was killed during Niyazov's presidency*. 16. 3. 2017 (<https://en.hronikatm.com/2017/03/boris-shikmuradov-was-killed-during-niyazovs-presidency/>, 9. 3. 2020).

Izimov, Ruslan (2016). Ruslan Izimov: China and Turkmenistan – a Regional Dimension. *Central Asia Bureau for Analytical Reporting*. 29. 8. 2016 (<https://cabar.asia/en/ruslan-izimov-china-and-turkmenistan-a-regional-dimension/>, 18. 3. 2020).

- Jakóbowski, Jakub – Marszewski, Mariusz (2018). Crisis in Turkmenistan. A test for China's policy in the region. *OSW*. 31. 8. 2018 (<https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2018-08-31/crisis-turkmenistan-a-test-chinas-policy-region-0>, 18. 3. 2020).
- Jalilov, Orkhan (2019). Iran, Turkmenistan Bolster Economic Ties. *Caspian News*. 4. 10. 2019 (<https://caspiannews.com/news-detail/iran-turkmenistan-bolster-economic-ties-2019-10-3-4/>, 24. 3. 2020).
- Kadyrova, Elvira (2020). Tajikistan builds first tunnel for the Central Asia-China gas pipeline Line D. *News Central Asia*. 30. 1. 2020 (<http://www.newscentralasia.net/2020/01/30/tajikistan-builds-first-tunnel-for-the-central-asia-china-gas-pipeline-line-d/>, 25. 3. 2020).
- Karagianni, Marika (2019). Turkmenistan looks to gas expansion. *Petroleum Economist*. 20. 2. 2019 (<https://www.petroleum-economist.com/articles/politics-economics/middle-east/2019/turkmenistan-looks-to-gas-expansion>, 1. 3. 2020).
- Kayani, Saima A. – Ahmed, Raja Q. (2016). Turkmenistan's Political Culture of Positive Neutrality and its implications. *Journal of Contemporary Studies* 5 (1), s. 15–31.
- Kazinform (2019). *Turkmenistan, Kazakhstan to expand business partnership*. 10. 10. 2019 (https://www.inform.kz/en/turkmenistan-kazakhstan-to-expand-business-partnership_a3574049, 25. 3. 2020).
- Keating, Joshua (2009). U.S. military operating in Turkmenistan. *Foreign Policy*. 14. 7. 2009 (<https://foreignpolicy.com/2009/07/14/u-s-military-operating-in-turkmenistan/>, 18. 3. 2020).
- Kim, Alexander (2013). Uzbekistan and Turkmenistan: Can Common Interests Push Old Quarrels Aside? *The Jamestown*. 23. 10. 2013 (<https://jamestown.org/program/uzbekistan-and-turkmenistan-can-common-interests-push-old-quarrels-aside/>, 25. 3. 2020).

Köstem, Seçkin (2019). The Power of the Quiet? Turkey's Central Asia Strategy. *Italian Institute for International Political Studies*. 3. 10. 2019 (<https://www.ispionline.it/en/pubblicazione/power-quiet-turkeys-central-asia-strategy-24069>, 23. 3. 2020).

Krambs, Timothy A. (2013). Central Asia and the Afghanistan Security Dilemma: Amelioration, Retrograde, or Status Quo? Central Asia's Role in Regional Security Regarding Afghanistan after 2014. *Connections* 12 (2), s. 1–26.

Kramer, Andrew E. (2018). Russia and 4 Other Nations Settle Decades-long Dispute Over Caspian Sea. *The New York Times*. 12. 8. 2018 (<https://www.nytimes.com/2018/08/12/world/europe/caspian-sea-russia-iran.html>, 25. 3. 2020).

Kreml (2018). *Convention on the Legal Status of the Caspian Sea*. 12. 8. 2018 (<http://en.kremlin.ru/supplement/5328>, 25. 3. 2020).

Kucera, Joshua (2015). Russia Frustrated By Refusal Of Uzbekistan, Turkmenistan To Cooperate On Security. *Eurasianet*. 20. 3. 2015 (<https://eurasianet.org/russia-frustrated-by-refusal-of-uzbekistan-turkmenistan-to-cooperate-on-security>, 16. 3. 2020).

Kucera, Joshua (2016). Turkmenistan: We Don't Need Russian Help With Afghan Border. *Eurasianet*. 30. 1. 2016 (<https://eurasianet.org/turkmenistan-we-dont-need-russian-help-with-afghan-border>, 16. 3. 2020).

Kuchins, Andrew C. – Mankoff, Jeffrey – Backes, Oliver (2015). *Central Asia in a Reconnecting Eurasia: Turkmenistan's Evolving Foreign Economic and Security Interests* (Lanham: Rowman & Littlefield).

Mapsland (2020). *Large location map of Turkmenistan* (<https://www.mapsland.com/asia/turkmenistan/large-location-map-of-turkmenistan>, 10. 5. 2020).

Marketos, Thrassy N. (2009). *China's Energy Geopolitics: The Shanghai Cooperation Organization and Central Asia* (Abingdon: Routledge).

McDermott, Roger (2007). Turkmenistan and Iran Strengthen Relations. *The Jamestown*. 26. 6. 2007 (<https://jamestown.org/program/turkmenistan-and-iran-strengthen-relations/>, 24. 3. 2020).

Meziparlamentní shromáždění členských národů Společenství nezávislých států (2018). *Turkmenistan prepares for its chairmanship at the CIS in 2019*. 9. 8. 2018 (https://iacis.ru/eng/pressroom/news/partnery/turkmenistan_prepares_for_its_chairmanship_at_the_cis_in_2019/, 24. 3. 2020).

Michel, Casey (2015). Caspian Agreement: Rare Good News for Central Asia Relations. *The Diplomat*. 31. 5. 2015 (<https://thediplomat.com/2015/05/caspian-agreement-rare-good-news-for-central-asia-relations/>, 25. 3. 2020).

Ministerstvo spravodlnosti Turkmenistánu (2020). *O postojannom neutralitete Turkmenistana* (<http://minjust.gov.tm/mcenter-single-ru/21>, 8. 3. 2020).

Ministerstvo zahraničních věcí Čínské lidové republiky (2019). *China-Turkmenistan Relations Should Run Forward Rapidly and Steadily Like Ferghana Horses*. 15. 10. 2019 (https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjbxw/t1708525.shtml, 18. 3. 2020).

Ministerstvo zahraničních věcí republiky Tádžikistán (2013). *Relations of Tajikistan with Turkmenistan*. 1. 3. 2013 (<https://mfa.tj/en/main/view/143/relations-of-tajikistan-with-turkmenistan>, 25. 3. 2020).

Ministerstvo zahraničních věcí Spojených států amerických (2019). *U.S. Relations With Turkmenistan*. 8. 7. 2019 (<https://www.state.gov/u-s-relations-with-turkmenistan/>, 18. 3. 2020).

Ministerstvo zahraničních věcí Turecka (2020). *Relations between Turkey and Turkmenistan* (<http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-turkmenistan.en.mfa>, 23. 3. 2020).

Ministerstvo zahraničních věcí Turkmenistánu (2018). *Concept of the Chairmanship of the Turkmenistan in the Commonwealth of Independent States In 2019* (<https://www.mfa.gov.tm/en/sng>, 24. 3. 2020).

Ministerstvo zahraničních věcí Turkmenistánu (2020). *Turkmen-Afghan Business Forum Held In Ashgabat* (<https://www.mfa.gov.tm/en/news/1885>, 17. 3. 2020).

Mite, Valentinas (2005). CIS: Turkmenistan Reduces Ties To 'Associate Member'. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. 29. 8. 2005 (<https://www.rferl.org/a/1061002.html>, 24. 3. 2020).

News Central Asia (2017). *Turkmenistan defines domestic and foreign policy directions for 2017–2023*. 20. 2. 2017 (<http://www.newscentralasia.net/2017/02/20/turkmenistan-defines-domestic-and-foreign-policy-directions-for-2017-2023/>, 16. 3. 2020).

Oficiální stránky prezidenta republiky Kazachstán (2017). *Negotiations with Gurbanguly Berdymuhamedov, President of Turkmenistan in expanded format*. 18. 4. 2017 (http://www.akorda.kz/en/events/akorda_news/meetings_and_receptions/negotiations-with-gurbanguly-berdymuhamedov-president-of-turkmenistan-in-expanded-format, 25. 3. 2020).

OSN (2010). *Fifteen Years of Turkmenistan's Permanent Neutrality Brought Steady Realization of Nation's Aspiration to Become Force for Progress, Says Secretary-General* (<https://www.un.org/press/en/2010/sgsm13316.doc.htm>, 1. 3. 2020).

Ostrowski, Wojciech (2011). Rentierism, Dependency and Sovereignty in Central Asia. In: Cummings, Sally N. – Hinnebusch, Raymond eds. *Sovereignty After Empire: Comparing the Middle East and Central Asia* (Edinburgh: Edinburgh University Press), s. 282–303.

- Pannier, Bruce (2015). Revisions To Turkmenistan's Neutrality Policy. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. 12. 10. 2015 (<https://www.rferl.org/a/turkmenistan-afghanistan-positive-neutrality-revisions/27301927.html>, 17. 2020).
- Pannier, Bruce (2016). Neutral Turkmenistan Chooses A Side In Afghan Conflict. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. 23. 6. 2016 (<https://www.rferl.org/a/turkmenistan-afghanistan-neutrality-policy-punctured/27815538.html>, 17. 3. 2020).
- Pannier, Bruce (2019a). Analysis: Who's So Keen On Seeing Turkmenistan's Regime Stay In Power? *Radio Free Europe/Radio Liberty*. 11. 9. 2019 (<https://www.rferl.org/a/who-s-so-keen-on-seeing-turkmenistan-s-regime-stay-in-power-/30159412.html>, 9. 3. 2020).
- Pannier, Bruce (2019b). Is Turkmenistan Being Pulled Into Russia's Orbit? *Radio Free Europe/Radio Liberty*. 16. 1. 2019 (<https://www.rferl.org/a/iqshloq-ovozi-turkmenistan-pulled-into-russia-s-orbit/29713898.html>, 14. 3. 2020).
- Pannier, Bruce (2020). How Much Is The Russian Military Helping Turkmenistan? *Radio Free Europe/Radio Liberty*. 4. 1. 2020 (<https://www.rferl.org/a/how-much-is-the-russian-military-helping-turkmenistan-/30360150.html>, 17. 3. 2020).
- Peimani, Hooman (1998). *Regional Security and the Future of Central Asia: The Competition of Iran, Turkey, and Russia* (Westport: Praeger Publishers).
- Putz, Catherine (2018). What is Iran's Interest in Maintaining Relations With Turkmenistan? *The Diplomat*. 29. 3. 2018 (<https://thediplomat.com/2018/03/what-is-irans-interest-in-maintaining-relations-with-turkmenistan/>, 24. 3. 2020).
- Radio Free Europe/Radio Liberty (2019a). *Russia's Gazprom Resumes Buying Turkmen Gas After Three-Year Halt*. 16. 4. 2019 (<https://www.rferl.org/a/russia-gazprom-turkmenistan/29883131.html>, 16. 3. 2020).

Radio Free Europe/Radio Liberty (2019b). *Turkmen, Afghan Presidents Sign Strategic Partnership Agreement*. 21. 2. 2019 (<https://www.rferl.org/a/turkmen-afghan-presidents-sign-strategic-partnership-agreement/29782809.html>, 17. 3. 2020).

Ramani, Samuel (2017). Russia's Security Inroads With Turkmenistan. *The Diplomat*. 24. 11. 2017 (<https://thediplomat.com/2017/11/russias-security-inroads-with-turkmenistan/>, 16. 3. 2020).

Rickleton, Chris (2014). Gazprom Bails on Buying Central Asian Gas. *Eurasianet*. 10. 10. 2014 (<https://eurasianet.org/gazprom-bails-on-buying-central-asian-gas>, 9. 3. 2020).

Shikmuradov, Boris O. (1997). Positive Neutrality as the Basis of the Foreign Policy of Turkmenistan. *Center for Strategic Research of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Turkey*. Červen–srpen 1997 (<http://sam.gov.tr/positive-neutrality-as-the-basis-of-the-foreign-policy-of-turkmenistan/#,7>, 7. 3. 2020).

Shlykov, Pavel (2014). Turkey's Strategy for Turkmenistan: What Is Behind Erdoğan's Last Visit to Ashgabat? *Carnegie Moscow Center*. 18. 11. 2014 (<https://carnegie.ru/commentary/57249>, 23. 3. 2020).

Smith, Dianne (1998). *Breaking Away From the Bear* (Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College).

Staikos, Apostolos – Dartford, Katy (2019). Turkmenistan hosts the 1st Caspian Economic Forum focused on boosting industry, trade and tourism. *Euronews*. 27. 8. 2019 (<https://www.euronews.com/2019/08/19/turkmenistan-hosts-the-1st-caspian-economic-forum-focused-on-boosting-industry-trade-and-t>, 25. 3. 2020).

Sullivan, Charles J. (2016). Halk, Watan, Berdymukhammedov! *Region 5* (1), s. 35–51.

The Daily Outlook Afghanistan (2015). *Afghanistan-Turkmenistan Relationship Revitalized*. 24. 1. 2015 (http://www.outlookafghanistan.net/topics.php?post_id=11551, 17. 3. 2020).

The Diplomat (2015). *The Permanent Neutrality of Turkmenistan*. 1. 11. 2015 (<https://diplomatmagazine.com/the-permanent-neutrality-of-turkmenistan/>, 8. 3. 2020).

Turkmen Petroleum (2019). *The Fourth Line of the Central Asia-China Gas Pipeline Will Increase Turkmen Gas Exports*. 21. 8. 2019 (<https://turkmenpetroleum.com/en/2019/08/21/the-fourth-line-of-the-central-asia-china-gas-pipeline-will-increase-turkmen-gas-exports/>, 18. 3. 2020).

Turkstra, Alberto (2018). Note of Comment on Relations between Turkmenistan and Uzbekistan ahead of the Visit By President Berdimuhamedov to Tashkent. *European Institute for Asian Studies* (<https://www.eias.org/news/note-of-comment-on-relations-between-turkmenistan-and-uzbekistan-ahead-of-the-visit-by-president-gurbanguly-berdimuhamedov-to-tashkent/>, 25. 3. 2020).

Tynan, Deirdre (2009). Turkmenistan: Ashgabat Hosts US Military Refuelling, Resupply Operations. *Eurasianet*. 8. 7. 2009 (<https://eurasianet.org/turkmenistan-ashgabat-hosts-us-military-refuelling-resupply-operations>, 26. 4. 2020).

Ugur, Halil (1996). Turkmenistan: Political, Economic, and International Developments in the Wake of Soviet Imperialism. *Journal of Third World Studies* 13 (1), s. 15–23.

Úřad prezidenta Turecka (2014). “*Relations between Turkey and Turkmenistan reached an exemplary and special level*” (<https://www.tccb.gov.tr/en/news/542/3291/relations-between-turkey-and-turkmenistan-reached-an-exemplary-and-special-level>, 23. 3. 2020).

Velvyslanectví Spojených států amerických v Turkmenistánu (2020). *History of the U.S. and Turkmenistan Relations* (<https://tm.usembassy.gov/our-relationship/policy-history/io/>, 18. 3. 2020).

Voice of America (2013). *U.S-Turkmenistan Relations*. 20. 3. 2013 (<https://editorials.voa.gov/a/turkmenistan-silkroad-integration/1625377.html>, 18. 3. 2020).

Walker, Shaun (2015). A horse, a horse ... Turkmenistan president honours himself with statue. *The Guardian*. 25. 5. 2015 (<https://www.theguardian.com/world/2015/may/25/horse-turkmenistan-president-statute-berdymukhamedov>, 9. 3. 2020).

Wolkov, Nicole (2020). Implications of Turkmen-Russian Security Consultations. *Caspian Policy Center*. 9. 3. 2020 (<https://www.caspianpolicy.org/implications-of-turkmen-russian-security-consultations/>, 16. 3. 2020).

World Politics Review (2011). *Global Insider: U.S.-Turkmenistan Relations*. 25. 5. 2011 (<https://www.worldpoliticsreview.com/trend-lines/8961/global-insider-u-s-turkmenistan-relations>, 18. 3. 2020).

Yapıcı, Utku (2018). From Positive Neutrality to Silk Road Activism? The Continuities and Changes in Turkmenistan's Foreign Policy. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies* 20 (3), s. 293–310.

Yeni Şafak (2018). *Turkey eyes promoting ties with Turkmenistan: FM*. 9. 11. 2018 (<https://www.yenisafak.com/en/news/turkey-eyes-promoting-ties-with-turkmenistan-fm-3465833/>, 23. 3. 2020).

Resumé

I chose Turkmenistan in foreign relations as the topic of my bachelor thesis. This work focuses on the characteristics and aims of this peculiar state in its foreign policy. In the first half of the 1990s, Turkmenistan's elites decided to pursue the neutrality status, which was later granted to the country by the General Assembly of the United Nations. Thanks to that the first president of Turkmenistan, Nijazov, got the state into almost complete isolation from the outside world. The current president seeks, at least rhetorically, to remedy that and presents his country as open and welcoming. Mainly to foreign investors, which they need to support the second and certainly not less important factor, the vast reserves of natural oil this country possesses. So this bachelor thesis also aims to determine the main partners of this state and identify in which areas they cooperate and trade.

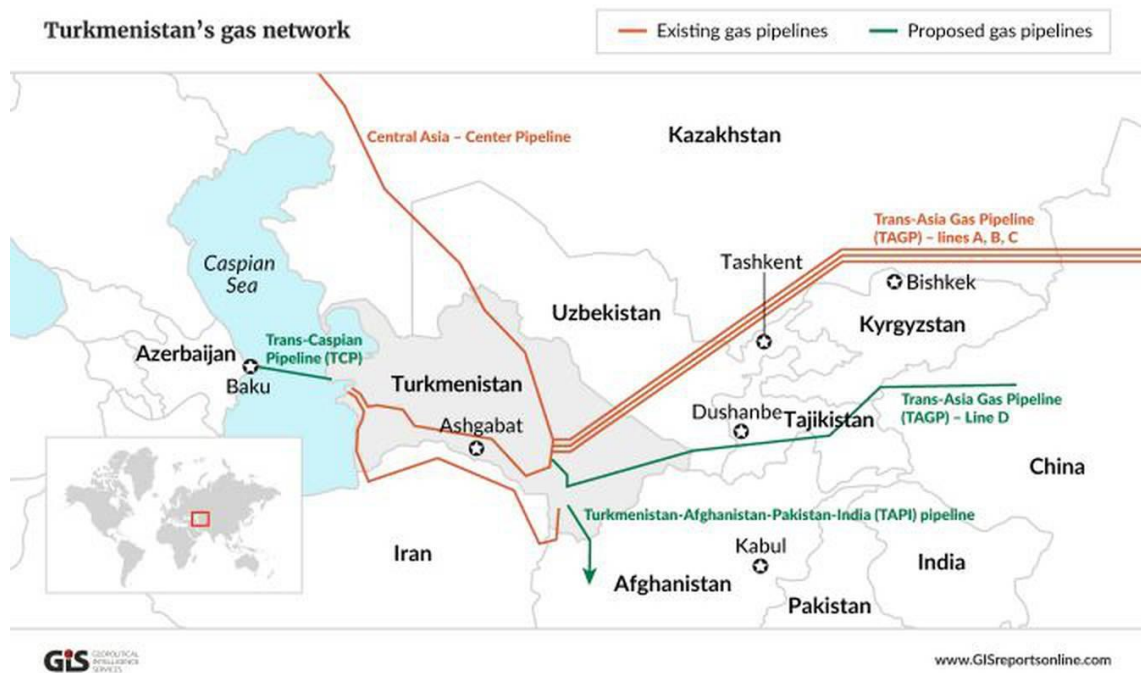
In short, the first part of this text is focused on the path to neutrality after the collapse of the Soviet Union and the reasons for deciding to pursue this policy. Then also briefly mentions the oil reserves and the main partners in this field. The last chapter in this first half focuses on comparing the two presidents, arguing that they are not that different at all. Especially in their domestic policies. The second half of this thesis is then focused on the relationships Turkmenistan has with chosen states. The first and obvious choice for this was the Russian Federation, then the most important economic partner of Turkmenistan – China. Then I decided to include the United States, Turkey, Iran, Afghanistan and neighbouring Central Asian states. In the last chapter, I have also chosen to pay attention to the dispute over the Caspian sea, its status and the solution.

One of my goals was also to determine, whether or not Turkmenistan's foreign policy still complies with its declared neutrality. In my thesis, I argue that because the policy was written very vaguely, even when Turkmenistan wanted to completely change its approach to other countries to the exact opposite, it was still corresponding to its neutrality policy in its original form. So that is also the reason why it never had to be changed.

Přílohy

Příloha č. 1: Geografická poloha Turkmenistánu (Mapsland 2020), názvy států a moří doplněny autorkou

Příloha č. 2: Existující a plánované plynovody Turkmenistánu (Hedlund 2019)